

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLAM HUKUKUNDA SARHOŞLUĞUN CEZA EHLİYETİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sadık TANYILDIZ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Sahip BEROJE

VAN-2007

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLAM HUKUKUNDA SARHOŞLUĞUN CEZA EHLİYETİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sadık TANYILDIZ

VAN-2007

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i-iii
KISALTMALAR.....	iii-iv
ÖNSÖZ	v
1. SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI; CEZANIN AMACI VE UNSURLARI....	1-16
1.1. Suç ve Ceza Kavramları.....	2
1.1.1. Suç Kavramı.....	2
1.1.2. Ceza Kavramı.....	3
1.2. Cezanın Amacı.....	3
1.2.1. Genel Önleme Amacı.....	4
1.2.2. Özel Önleme Amacı	5
1.2.3. Suçun Unsurları.....	7
1.2.3.1. Suçun Kanunilik İlkesi ve Kanuni Unsuru.....	7
1.2.3.2. Suçun Maddi Unsuru	8
1.2.3.3. Suçun Manevi Unsuru.....	9
1.2.3.4. Manevi Unsuru Etkileyen Faktörlerden Sarhoşluk.....	13
1.2.3.5. Hukuka Aykırılık Unsuru.....	15
2. SARHOŞLUĞUN TANIMI, MAHİYETİ VE CEZA EHLİYETİNE ETKİSİ.....	18
2.1. Sarhoşluğun Tanımı.....	18
2.2. Sarhoşluk Veren Maddeler.....	19
2.2.1. Haram İçecekler.....	19
2.2.2. Helal İçecekler.....	20
2.3. Sarhoşluk Veren Maddelerin Dini Hükümü.....	21

2.4. Ehliyet Kavramı.....	26
2.4.1. Ehliyetin Tanımı.....	26
2.4.2. Ehliyet Çeşitleri.....	27
2.4.3. Ehliyet Arızaları.....	30
2.5. Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi Nazariyesi.....	35
2.5.1. Günümüz Hukukunda Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi	35
2.5.2. İslâm Hukukunda Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi.....	38
2.5.2.1. Yasak olmayan (meşru) Yolla Meydana Gelen Sarhoşluk.....	39
2.5.2.2. Yasak (haram, gayr-ı meşru) Yolla Meydana Gelen Sarhoşluk.....	41
2.5.2.2.1. Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisini Kabul Edenler.....	41
2.5.2.2.2. Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisini Kabul Etmeyenler.....	42
2.5.2.2.3. Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisini Kısmen Kabul Edip Etmeyenler.....	45
2.5.2.3. Münakaşa ve Tercih.....	48
 3. ÖZEL HÜKÜMLER AÇISINDAN SARHOŞLUĞUN CEZA EHLİYETİNE ETKİSİ	53
3.1. Kısas ve Diyet Suçlarında Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi.....	53
3.1.1. Öldürme Suçunda.....	53
3.1.2. Müessir Fiil Suçunda.....	53
3.2. Had Cezaları Açısından Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi	54
3.2.1. Had Suçlarının Özellikleri.....	55
3.2.2. Had Suçlarının Çeşitleri.....	57
3.2.2.1. Hırsızlık.....	57
3.2.2.2. Zina.....	58
3.2.2.3. Şarap İçmek ve Sarhoşluk.....	59

3.2.2.4. Kazf.....	61
3.2.2.5. İrtidat.....	62
3.2.2.6. İsyân Etme.....	63
3.2.2.7. Yol Kesme.....	64
SONUÇ.....	66
KAYNAKLAR.....	68

KISALTMALAR

A.Ü.İ.F.Y	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
A.Ü.B	: Ankara Üniversitesi Basımevi
A.B.D	: Ankara Barosu Dergisi
age	: Adı geçen eser
agm	: Adı geçen makale
agt	: Adı Geçen Tez
bkz	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Hız.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
İ.Ü.H.F	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Md	: Madde
Öl.	: Ölüm tarihi
S.	: Sayı
s	: Sayfa
Sy.	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
Ty	: Baskı tarihi yok
Ünv.	: Üniversite
Yy	: Yayımlı yeri yok

ÖNSÖZ

İslâm'ın temel ilkelerinden biri, suç ve ceza dengesini tesis etmektir. İslâm, toplumsal hayatta düzeni sağlamak için fertlerin yaşam biçimini, cennet arzusu ve cehennem endişesi çizgisinde öyle mükemmel bir şekilde dengelemektedir ki, kişi suçun akabinde gelecek dünyevi ve uhrevi akıbeti düşünmek durumunda kalmaktadır. Kişi, suç dediğimiz nehyi yapma ve emredileni terk etme konusunda uyarılıp, doğruyu bulması için birtakım yardımcı öğelerle desteklenmektedir.

İslâm hukukunun suçlara uyguladığı cezalar, sırf hukukun gereğini yerine getirmek değil; kötülük yapma iradesinin kırılması, muhtemel suçların önlenmesi ve suçu işleyen kişinin ıslah edilip topluma kazandırılması amacını taşır. Özellikle ceza ehliyetini etkileyen sarhoşlukta ve bu yolla meydana gelen suçlarda, sarhoşluğun hangi maksatlarla gerçekleştiği önemlidir. Ayrıca kişinin cezayı çekebilmeye elverişli olup olmadığı ve psikolojik durumu tespit edilmelidir. Bu durumlar gözetilmeden verilen cezanın, İslâm Ceza Hukuku'nun amacı olan kişiyi ve toplumu koruma ve ıslah etme gayesine muvafık düşmeyeceği açıktır.

Araştırmamızın amacı, suç ve cezanın mahiyetlerini, sarhoşluğun ne tür bir yolla ve hangi amaçla gerçekleştiğini gözeterek suç oluşunu saptamak ve bu tür suçların faillerinin Beşeri hukukta ve İslâm hukukunda nasıl bir cezaya çarptırılacaklarını ve sarhoşluğun kişilerin cezai ehliyetine (cezai yeterliliklerine) nasıl bir etkide bulunacağını değerlendirmektir.

Çalışmamızın birinci bölümünde suç ve ceza kavramları genel itibariyle ele alınıp suçun unsurları ve cezanın genel ve özel amacı belirtilmeye çalışıldı.

İkinci bölümde konumuzun asıl maddesi olan *sarhoşluğun ceza ehliyetine etkisi* üzerinde duruldu. Müskiratın sebep olduğu sarhoşluk, insanlığı farklı yönlerden meşgul etmiş ve etmektedir. Sarhoşluğun kişilerin davranışlarında meydana getirdiği muvazenesizlik, kişiliğin oluşumunda meydana getirdiği bozukluklar, onun ahlak ve din kurallarında hor görülme ve yasaklanma sonucunu doğurmuştur.

Gayemiz, sarhoşluğun İslâm Hukuku'nda ceza ehliyetine etkisi üzerinde durduktan sonra, Hukukun suç saydığı kuralları ihlal eden kişiye, ceza hukukunun ön gördüğü hukuki müeyyidelerden birini tatbik etmek için, sarhoşluk açısından suçun unsurlarının oluşup oluşmadığını irdelemektir. Suçun bütün unsurlarının oluşması, hukuka aykırı davranışta bulunan failin, ceza ehliyetine sahip olmasına bağlanmıştır. Suçun faili, cezai hükmü yüklenebilecek kapasiteye sahip değilse hukuka aykırı bir fiil ya da zararlı bir sonuç ortaya çıkarmış olsa bile, cezadan söz etmek mümkün olmayacaktır. Suçun failini cezalandırmak, ancak onun söz konusu fiilleri kasıtlı bir şekilde işlemesi esasına dayanmaktadır. Kişiden kasıtlı bir davranış meydana gelmesi, onun sorumluluk taşıyacak ve hitabı anlayacak kadar akli melekeye sahip olmasına dayanmaktadır. Bundan dolayı İslâm hukukunda cansız eşyalara, hayvanlara, akıl hastalarına ve mümeyyiz olmayan çocuklara sorumluluk yüklenmemiştir.

Kişinin cezai sorumluluğu yüklenip yüklenmeyeceği tartışma konusu olan bir durum da sarhoşluk halidir. Sarhoşluk veren maddeyi hiçbir özrü olmadan kendi isteğiyle içen ve gerekli olmadığı halde aldığı ilaç yüzünden sarhoş olan bir kimsenin, bu durumdayken işlediği suçtan nasıl sorumlu olacağı; sarhoşluk veren maddeyi zorla alanın, niteliğini bilmeden kendi isteğiyle içenin veya ilaç zannı ile kasti içen kişilerin sarhoşlukları sonucu yaptıkları sözlü ve fiili tasarruflardan ne derece sorumlu olacakları, günümüz hukuku ve İslâm hukuku çerçevesinden ele alındı.

Üçüncü bölümde ise özel hükümler açısından sarhoşluğun, kısas ve kısas suçlarından öldürmede, müessir fiil suçlarında ve had suçlarında ceza ehliyetini nasıl etkiledikleri üzerinde duruldu.

Bu çalışmamızda yardımlarını esirgemeyen, başta danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Sahip BEROJE'ye, ve yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Selahattin KIYICI'ya ve kaynak konusunda yardımcı olan arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunmayı borç biliyorum.

Sadık TANYILDIZ

**SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI;
CEZANIN AMACI VE UNSURLARI**

1.1. Suç ve Ceza Kavramları

1.1.1. Suç Kavramı

Suç lügatte, “âdet ve usule aykırı hareket, kabahat, ve hata” anlamlarına gelir.¹ Suç, “kusurlu irade ile işlenen bir fiil”dir.² Karaman’a göre “kanunun men ettiği ve faili için ceza tertib ettiği fiillerdir. Suç halkın güvenliğini korumak için devletçe neşir ve ilan edilen ve cezâ tehdidini hâvî olan bir kanunun, sorumlu bir şahıs tarafından icraî veya ihmâlî olabilen haricî bir hareketle ve bir hak veya vazifeye müstenid olmayarak ihlal edilmesidir.”³

İslâm hukukçularına göre suç: “Allah Teala’nın had ve tazir cezalarıyla cezalandırdığı hukuki yasaklardır.” Hukuki yasaklardan maksat Şârî’nin men ettiği bir fiili yapmak veya emredilen fiili yapmaktan kaçınmaktır.⁴ Bir başka tanıma göre suç, “kişiden sadır her fiil veya yapılmasından kaçınılan hareketlerdir ki kanun onları suç sayıp cezalar koymuştur.”⁵

İslâm Ceza Hukuku’nda bir fiilin ceza sayılması veya bir fiili terk etmenin ceza sayılmasındaki maksat, fertlerin [dolayısıyla toplumun] maddi ve manevi değerlerinin selametini, emniyetini ve istikrarını sağlamaktır. İslâm’da içki, zina, hırsızlık, insan öldürme ve irtidat gibi yasakların konulmasının amacı; aklı, nesli, malı, canı ve dini koruma esasları içindir. Günümüz hukukunda kanunlar, her ne kadar fert ve toplum menfaatleri konusunda İslâm Hukuku ile paralellik arz etse de uygulama sahaları, ceza miktarları ve uygulamaların gayeleri konularında birbirinden ayrılırlar.⁶ Türk Ceza Kanunu’nda suçun tarifi “kusur yeteneği bulunan bir kimsenin kanuni unsura uygun, hukuka aykırı ve kusurlu hareketidir.”⁷

¹ Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Acar Matbaası, İstanbul ty., s. 1250; Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lügati*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1945, II, 296.

² Çalık, Ethem, *Suç ve Cezaların Şahsileştirilmesi ve Cemiyet Tipi Münasebeti Üzerine Bir İnceleme*, MEB. Yayınları, İstanbul 1996, 3

³ Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 1999, I, 206.

⁴ Udeh, Abdulkadir, *et-Tesrîü'l-Cinai’-İslami*, Müessesetü’r-Risale, Beyrut 1994, I, 66.

⁵ Şafak, Ali, *Mezhepler Arası Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, İslami İlimler Fakültesi Yayınları, Erzurum 1977, 63.

⁶ Zeydan, Abdulkerim, *el-Medhal*, Müessesetü’r-Risale, Beyrut 2002, 324

⁷ Öztürk, Bahri - Erdem, Mustafa R., *Ceza Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, 3.

1.1.2. Ceza Kavramı

Ceza Arapça bir kelime olup “işlenen fiile verilen karşılık” anlamına gelir. İsim olarak bir şeyin bedeli ve karşılığı, masdar olarak iyi veya kötü olan bir fiil ve davranışın tam ve yeterli karşılığı anlamındadır. Olumlu fiiller için mükâfat, olumsuz fiiller için acı ve elemenden ibarettir.⁸

Ceza, dilciler tarafından, “kusur veya yanlış hareket sonucunda tatbik edilen müeyyide, kanunların ihlali halinde uygulanan müeyyide”⁹ ve “bir fenalığa karşı çekilen azap”¹⁰ şeklinde tanımlanır, Türkçede ise Arapça anlamının bir kısmını kapsamak üzere “toplum adına suç failine uygulanan kanuni müeyyide”¹¹ olarak tanımlanır.

Arapçada ceza yerine *ukube* kavramı kullanılır. İstilahta Ukube kavramı, “Şari’in emir ve yasaklarına uymama sonucu toplumun menfaati için kişiye uygulanması öngörülen kararlaştırılmış bir müeyyide” şeklinde tarif edilmiştir.¹²

Günümüz hukukunda ise; “Ancak kanunla konulabilen, amacı, suç işlediği yargısal bir karar ile sabit olan kimseyi, yine yargısal bir karar ile suçunun karşılığı olarak bazı yoksunluklara tabi kılarak ıslah etmek (özel önleme) ve genel önlemeyi (ibret teşkil etmeyi) temin etmek olan korkutucu yaptırıma ceza denir.”¹³

1.2. Cezanın Amacı

Cezanın tatbikinde gözetilen gayeler, farklı tarih devirlerindeki anlayışlara, suçluları cezalandırma hakkında geliştirilen anlayışlara göre değişiklik arz eder.

Eski devirlerde cezanın gayesi, yıldırma, intikam ve teşhirden ibarettir. Yakmak, çarpmıha germek, kemikleri kırmak; burun, dudak, kulak gibi uzuvları kesmek, kızgın demirlerle dağlama, uzun hapis gibi müeyyideler, verilen cezalar arasındadır. Suç ile ceza arasında uygunluk yoktu. İdam bazı basit suçlar için bile uygulanan bir cezaydı. On sekizinci asrın sonlarına kadar İngiliz ceza hukukunda iki yüz kadar suçun cezası idamdır. Ölmüş insanlar, hayvanlar ve bitkiler bile

⁸ Dağcı, Şamil, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, D.İ.B.Y. Ankara 1999, 31.

⁹ Doğan, *age.*, 215

¹⁰ Hüseyin Kazım Kadri, *age.*, III, 66.

¹¹ Erem, Faruk, *Türk Ceza Hukuku*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1960, II, 148.

¹² Çalışkan, İbrahim, “*İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları*” A.Ü.İ.F. Dergisi, XXXI, 367.

¹³ Öztürk-Erdem, *age.*, 19.

yaşayan şahıslar gibi suçlu kabul edilir, muhakeme edilir ve caza verilir. Bütün bunlar intikam ve yıldırma gayesine uygun telakki edilirdi.¹⁴

İslâm hukukunda ise suçluya uygulanan cezai müeyyide bizzat kendisi amaç değildir, ahlaki değerlerin, fert ve toplumun düzenini korumaya yönelik bir araç olarak ele alınmıştır. Bu cezai müeyyidedeki caydırıcılık unsuru sadece suçlu için değil toplum içinde caydırıcı olması hedeflenmiştir.¹⁵ Cezalandırma hakkının ulü'l-emre yani devlet başkanına verilmesi, Sair suçlarda olduğu gibi şahsî hak olan kısasta dahi mağdurun kendisinin ceza verememesi ve bu hakkın mahkemeye, yani devlet başkanına verilmesinden de anlaşılıyor ki, cezadan maksat, intikam almak veya acı çektirmek değildir. Cezanın sadece caydırıcı ve önleyici değil, aynı zamanda ıslah edici ve eğitici olması da gereklidir. Örneğin, mahkûmların suçlarına göre hapisanelerde ayrı tutulmaları, ilk devirlerden itibaren devam eden bir uygulama olarak görülmektedir.¹⁶ Cezanın amacı Genel ve Özel önleme amacı olarak iki başlık altında ele alınabilir.

1.2.1. Genel Önleme Amacı

Ceza vermekle ulaşılmak istenen hedeflerden biri, genel önlemedir. Suça verilecek cezanın önceden belirlenmesi, suçu işleyecek kişi için bir tehdit unsuru oluşturur. Dolayısıyla o fiili işlemesi çok kolay olmayacaktır. Genel önleme, emir ve yasaklara riayet etmeye sevk edip potansiyel suçluları suç işlemekten vazgeçirir.¹⁷

Cezaların aleni infazı da kişilerin aynı akıbeti yaşayabileceğini gösterip o korkuyla vazgeçirmesi genel önleme amacının bir başka fonksiyonudur.¹⁸

Genel önleme, bu özelliğinden dolayı klasik fıkıh kitaplarında “cezaların, suç işlenmeden önce birer engel, suç işlendikten sonra ise müeyyide olduğu” ifade edilir.¹⁹

Cezanın genel önleme amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

¹⁴ Ali Muhammed Cafer, *Felsefetu'l-Ukubat fî Kanun ve eş-Şer'il İslami*, Müessesetül camiiyyeti-dirasati venneşri vet-tevzi'i. Beyrut 1997, 7; Karaman, *age.*, I, 209; Udeh, *age.*, I, 622; Öztürk-Erdem *age.*, 140.

¹⁵ Beroje, Sahip, *Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından İslam İspat Hukuku*, Fecr yayınları, Ankara 2007, 107.

¹⁶ Aydın, M. Akif, *Ceza, DİA.*, 469; Çalışkan, *age.*, 368.

¹⁷ Dağcı, *age.*, 32; Beroje, *age.*, 108.

¹⁸ Dağcı, *age.*, 33.

¹⁹ Udeh, *age.*, I, 160.

1- İslâm Hukuku’nda cezanın amacı suçluya zulmetmek, ondan intikam almak değildir. Allah (c.c.) gönderdiği peygamberleri insanlara zulmetmeleri için değil, onlara rahmete vesile olmaları için göndermiştir.²⁰ Aşağıdaki ayet mealleri, bu genel amacı ifade etmektedir:

“ *Sen onların üzerine zorba bir adam değilsin*”²¹

“ *Onlar üzerine musallat olan biri değilsin*”²²

“ *Biz seni alemlere ancak rahmet için gönderdik*”²³

2- Cezalar, toplumun ihtiyacına ve menfaatine göre düzenlenmelidir. Toplumun menfaatleri, cezanın şiddetli olmasını gerektiriyorsa, ceza şiddetli olmalı; toplumun menfaatleri cezanın hafif olmasını gerektiriyorsa, ceza da hafifletilmelidir.²⁴

3- Cezaların konmasındaki genel önleme amaçlarından biri de kısas cezasıdır. Kısas canı korumak içindir. Başta kan davaları olmak üzere toplumun can güvenliğini tehdit eden durumları ortadan kaldırmaya yöneliktir. Kur’an-ı Kerim’de kısasla ilgili “*Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Böylece umulurki suçtan sakınırsınız.*”²⁵ mealindeki ayet bu durumu açıklar niteliktedir.

Kısas, hayat hakkının ve canı korumanın gereğidir. Gerçi kısasın kendisi, cezayı hak etmiş bir hayatı yok etmedir, ama aynı zamanda haksız yere hayatı yok etmeye karşı, hayatın en büyük sigortasıdır. Kısas gibi caydırıcı bir hüküm, toplum ve kişi hayatının garantisidir. Böylece dünya hayatımızı koruduğumuz gibi ahiret hayatımızı da korumuş oluruz. Kısas gibi zina, hırsızlık, kazif, içki ve irtidat cezası da toplumun yapısını ve sosyal yaşamını korumaya yöneliktir.²⁶

1.2.2. Özel Önleme Amacı

Suç işleyen failin cezalandırılmasında, onun bir daha suç işlemesine engel olmak, aynı zamanda mağdur olan kişinin maddi ve manevi zararını telafi etme,

²⁰ Akşit, *age.*, 47-48.

²¹ Kaf, 50/ 45.

²² Gasiye, 88/ 22.

²³ Enbiya, 21/ 107

²⁴ Çalışkan, *age.*, 369.

²⁵ Bakara 1/ 179.

²⁶ Akşit, *age.*, 30.

yani mağduru koruma amacı vardır. Aynı zamanda ceza, kişiyi topluma kazandırma ve dolayısıyla toplumu koruma amacına yöneliktir.²⁷

Cezanın özel önleme amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

1-“Tazir cezası, bir yönüyle hadlere uygun düşer ki, onun da gayesi, suçlara göre değişen cezalarla suçluyu te’dib ıslah ve zecr etmektir.”²⁸

2- Cezada suçluyu ıslah gayesi vardır. Bu amaçla cezayı veren kişi, hassasiyet sahibi olmalıdır. Hükmeden konumundaki kişi, öfkesini ve düşmanlık hislerini gösterir şekilde suçluyu cezalandıramaz. Bu durumda hukuki cezalar da suçluyu ıslah ve terbiyeyi hedef alır. Ceza bu yönüyle suçlulara rahmet ve iyilik kabilinden sayılır. İbni Teymiye de şöyle der: “cezalar, Allah’ın kullarına bir rahmetidir. Allah’ın rahmetinden sudûr etmiş, kullara iyilik gayesiyle gönderilmiştir. Onun için babanın evladını terbiyesi, doktorun hastayı tedavisi kasdı gibi, suç işleyen de günahı mukabili ona iyilik ve rahmet olarak tecziyesi gerekir. Doktorun hastasını zararlı ilaçlarla değil faydalı ilaçlarla tedavisi gayet açıktır. Bazı kimseler bir kısım cezalarda, sıkıntı ve şiddet görürlerse de bu düşünce o cezaların faydalılığına, kabulüne engel değildir. Nitekim faydalı, şifa verici ilacın acı çektirici olması onun ilaçlığını kabule mani değildir. Böylece hukuki cezalardan maksat; imkan nispetinde suçluyu ıslahtır, bu da intikam alma hissinden uzak şekilde konulmuştur.”²⁹

3- Suça verilen ceza, adaletin gereğidir ve suçun da kefaretidir.³⁰ Kur’an’da “*Kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür. Fakat kim affeder, barışı sağlarsa mükâfatı Allah’a aittir. Şüphe yok ki O, zalimleri asla sevmez.*”³¹ buyrulmaktadır.

Cezanın, işlenen günaha kefaret olduğu, fakihler arasında tartışılmıştır. Ancak Hazret-i Peygamber’in, “*kim suçlardan birini irtikap edip onun cezasına çarptırılırsa, bu onun kefaretidir.*”³² Hadisi, cezanın kefaret olduğuna delildir.

²⁷ Beroje, *age.*, 108.

²⁸ Zeydan, *age.*, 336.

²⁹ Zeydan, *age.*, 336.

³⁰ Akşit, *age.*, 53.

³¹ Şuara 26/ 40.

³² Buhari, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buhari (öl.256/870), *el-Camiu’s Sahih*, İst. 1310/1892, *Hudud*, 15.

1.2.3. Suçun Unsurları

Her suçun kendine mahsus unsurları olduğu gibi, bütün suçlarda ortak olarak bulunan unsurlar da vardır. Klasik İslâm hukukçuları suçun genel unsurlarını sistematik olarak ele alma yerine, her suçun özel unsurlarını ayrı ayrı ele almışlar. Ancak günümüzde suçun genel teorisiyle ilgili araştırmaların sonuçlarına bakıldığı zaman, İslâm hukukunun bunlara yabancı olmadığı, suçta bazı unsurların bulunmasına öncülük ettiği görülmüştür.³³ İslâm ceza hukukunda bütün suçları kapsayan unsurlar vardır. Özel başlık altında suçun umumi unsurlarından bahsedilmese de ceza hukukundaki hususi kısımlarda, suçlara ait genel esaslara yer verilmiştir.

Erkanü'l-Cerime adı altında suçun rükünleri tespit edilmiştir. Bu unsurlar şöyle sıralanabilir:

1.2.3.1. Suçun Kanunilik İlkesi ve Kanuni Unsuru

Suçun kanunilik ilkesine “suçun kanuniliği prensibi” de denilir. Suç ve cezanın kanuniliği prensibi, suçtan önce onu tanımlayıp, karşılığında cezayı öngören kanunların bulunması gerekir. Günümüzde kanun koyucu kurum, parlamentodur. Buna karşılık İslâm hukukunda kanun koyucu, yani Şari’ Allah’tır. Kur’an’ı açıklayan sünnet ise ikinci kaynaktır. Ayrıca Ulu’lemler (siyasi otorite) şartlara uyması halinde, yasama hakkına sahiptir. Suçun kanuniliği prensibinin işlenen suçlara uygulanması, naslardaki prensiplere bakıldığında, İslâm’ın doğuşundan itibaren benimsendiğini göstermektedir.³⁴ Beşeri hukukta on sekizinci asrın sonlarına kadar genel itibarıyla bu prensip benimsenmemiş, cezada keyfilik hâkim olmuş ve çeşitli yanlış uygulamalara neden olmuştur. On sekizinci asrın sonlarına doğru felsefi hareketlerin başlaması, ceza hukuku alanında da inkılâplara yol açmıştır. Kanunilik ilkesi, Fransız İhtilali’nden sonra neşredilen İnsan Hakları Beyannamesi’nde, sonra da Batı kanun ve anayasalarında yer almıştır.³⁵

³³ Dağcı, *age.*, 17; Karaman, *age.*, I, 206.

³⁴ Dağcı, *age.*, 18.

³⁵ Karaman, *age.*, I, 207.

Günümüz hukukunda “suç ve cezaların ancak kanun eliyle konulması ve bunların usulüne uygun olarak ilan edilmek suretiyle herkes tarafından öğrenilmesini temin edilmesini ifade eden ilkeye” kanunilik ilkesi denmektedir.³⁶

Suçun Kanuni unsurunun kanunilik ve fiil yönü vardır.

Kanunilik: İslâm hukukunda Kur’an ve Sünnet’te suç olduğu belirtilmemişse, o fiil suç sayılmaz. Bu esas kanunsuz suç olmaz, ilkesinin ifadesidir.³⁷

Fiil: Bir işin işlenmesi veya terk edilmesi şeklinde, bir fiilin bulunması lazımdır. Söz veya fiil ile tezahür eden maddi bir unsur gereklidir. Allah resulünün şu sözü maddi unsurun gerekliliğini ifade eder: “*Allah, ümmetinin kalplerine gelen kötülükleri, kişi yapmadıkça veya konuşmadıkça affetmiştir.*”³⁸

Fiil ile netice arasında illiyet bulunmalıdır. Bunu şöyle derecelendirebiliriz:

a- Suça hazırlık teşkil eden fiil, suç ile ilgili hazırlıkları yapıp işlemeyen yakalansa, ona ceza verilmez. Örneğin bir Müslüman, şarap alsa veya evde bulundursa, içmeden yakalansa içki içme cezası verilmez. Ancak almakta, suç olduğundan, sadece onun cezası verilir.³⁹

b- Teşebbüs edilen suça, işlenmiş gibi ceza verilmez. Eğer teşebbüs suç gerektiriyorsa o ceza verilir. Mesela, bir insan eve girip eşyayı topladıktan sonra yakalanırsa hırsızlık cezası değil de mesken masuniyetini ihlal ettiğinden tazir edilir.⁴⁰

1.2.3.2. Suçun Maddi Unsuru

Suçta maddi unsurun aranması, zihinde kalan, yani fiil haline gelmeyen düşünceleri, ceza tehdidinin dışında tutması açısından büyük önem arz etmektedir.⁴¹

Maddi unsur; hareket, sonuç ve illiyet bağı olmak üzere, üçlü bir bütünü ifade etmektedir. Yani failin maddi bir hareketinin bulunması, bu hareketin bir

³⁶Öztürk-Erdem, *age*, 4.

³⁷Akşit, *age.*, 56.

³⁸Buhari, *Talak*, 6.

³⁹Akşit, *age.*, 57.

⁴⁰Akşit, *age.*, 58.

⁴¹Dağcı, *age.*, 16.

emir ve yasak hükmüne aykırı sonuç doğurması, bir de suçun, failin maddi bir hareketine isnat edilmesi gerekir.⁴²

Maddi unsur açısından icra suçlarından (silahla adam öldürme, hırsızlık gibi) maddi hareketin somut olarak görülmesi, ihmal suçlarında ise (doktorun hastaya müdahale etmemesi, itfaiyecinin ihmali) maddi hareketin görülmemesi, maddi unsur olmadığına delil olmaz. Bu tür suçlarda maddi unsur, Şari'in "yap" emrine karşı failin şuurlu olarak kayıtsızlığı iradi hareketsizliğidir. Çünkü bu kayıtsızlık, hukuka aykırı olan sonucun sebebidir.⁴³

Hz. Peygamber "*Yüce Allah, düşünüp tahayyül ettiklerini fiil haline dönüştürmedikçe ümmetimi affetmiştir.*"⁴⁴ Buradan anlaşıldığı gibi, suçta maddi unsur arandığı aşikârdır. Maddi unsur aranmayacak olsa, fikir ve kanaatlerin birtakım varsayımlarla insanlara isnat edilip adil olmayan sonuçları getirebilir.⁴⁵ Sarhoşluk açısından suçun tespiti için, günümüz ceza hukukunda öncelikle kişinin sarhoş olması gerekir. Sarhoşluk, doktor raporu ve tanık anlatımlarıyla olabilir. Doktor raporu, sarhoş edici maddenin alımını belirlemek için; tanık ise davranışları belirlemek içindir. Bu ikisinin tespiti sonucu, fail maddi unsurun mevcudiyetinden dolayı cezalandırılır.⁴⁶

1.2.3.3. Suçun Manevi Unsuru

İnsan hareketlerinin arka planında akıl ve irade vardır. Çok ani ve fevri olarak işlenen suçlarda dahi maddi hareketten önce buna karar veren akli ve iradi bir süreç yaşanmaktadır. İşte akıl ve irade ile fiil arasındaki ilişkiye manevi unsur denilmektedir.

İslâm Hukuku'nda kişinin bir suçtan sorumlu tutulup cezalandırılması akıl ve irade ön şartına bağlıdır. Bu durum "ceza ehliyetini haiz olma" kavramı ile

⁴² Öztürk-Erdem, *age*, 46.

⁴³ Dağcı, Şamil, "*İslam Ceza Hukukunda İrade-Suç İlişkisinin Cezaya Etkisi*" Marife Dergisi, Yıl 3, Sy. 1, Konya 2003, 74

⁴⁴ Tirmizi, Ebu İshak b. İsa b. Sevre, (öl. 279/892), *el-Camiu's-Sahih*, (çev. Osman Zeki Mollamehmedoğlu), yy., ty., *Talak*, 3.

⁴⁵ Dağcı, *age.*, 119.

⁴⁶ Özkeskin, Müge, *TCK'da Saldırgan Sarhoşluk Suçu*, Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2003, 87.

ifade edilir. Bunlara sahip olma, sorumluluğun muhatabı kılarken bunları kaldıran ehliyet arızaları ise, cezai sorumluluğu düşürmektedir.⁴⁷

İrade ile sonuç arasında tam mutabakat varsa, İslâm Hukuku’nda buna “kast veya amd” denilmektedir. Bu, aynı zamanda cezayı ağırlaştıran bir sebeptir. Mağdur, üç hakka sahiptir. Ya aynı ceza istenir (kisas) veya diyete çevrilip anlaşma yapılır yada hakkından feragat eder.⁴⁸ Mağdur affetse bile otoritenin (devlet) ceza verme yetkisi vardır.

Ağır bedensel bir ceza olan kisas, hayata ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlarda hem genel hem de özel önleme fonksiyonlarını icra etmektedir. Haksız olarak adam öldüren veya cismani zarar veren faillerin, aynı şekilde cezalandırılacağı düşüncesini zihinlere yerleştirdiğinde, potansiyel suçluları da caydırıcı bir fonksiyonu icra etmektedir. Bu nedenle Kur’an-ı Kerim, kisas ile hayat arasındaki ilişkiyi şöyle ifade eder:

“Ey iman edenler! Öldürülen kimseler hakkında size kisas farz kılındı. Hür hür ile, köle köle ile, dişi dişi ile kisas olunur. Ama, kim maktûlün velisi tarafından affedilirse kisas düşer. Bundan sonra, diyeti ona güzel bir şekilde ve tam olarak ödemek gerekir. Bu esneklik Rabbiniz tarafından bir kolaylık ve lütuftur. Artık kim bundan sonra karşıdakinin hakkına tecavüz ederse, ona son derece acı bir azap vardır. Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Böylece korunmayı umabilirsiniz.”⁴⁹ “Hem Tevrat’ta onlara şu hükmü de farz kıldık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır. Hülasa bütün yaralamalar birbirine kisas edilir. Fakat kim bu kisas hakkından feragat edip bağışlarsa, bu, kendi günahları için kefarettir olur. Kim Allah’ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse, işte onlar tam zalimdirler.”⁵⁰ “Ceza verecek olursanız, size yapılan azap ve cezanın misliyle cezalandırın. Ama eğer bu hususta sabrederseniz, bilin ki bu, sabredenler için daha hayırlıdır.”⁵¹

Suçla aynıyla mukabelede bulunma anlayışının, farklı gerekçelere dayanıyor olsa da Batı’da, Jeremy Bentham (ö. 832), Emenual Kant (ö. 1804), Jean Jacques

⁴⁷ Mevsili, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud, *el-İhtiyar li Ta’lil-l-Muhtar*, Çağrı yayınları, İstanbul 1996, 5, 22.

⁴⁸ Dağcı, *agm.*, 75.

⁴⁹ Bakara 1/ 178-179.

⁵⁰ Maide 5/ 45

⁵¹ Nahl 16/ 126

Rousseau (ö. 1778), Friedrich Hegel (öl.1831), Casere Lambroso (ö.1909) gibi pek çok hukukçu ve filozof tarafından savunulduğu ileri sürülür.⁵²

İslâm hukukunda cezalandırmak, manevi unsurun bulunup bulunmaması açısından olarak ele alınmakta ve sorumluluk derecesi failin iradesi ile sonuç arasındaki ilişkiye göre değişmektedir. Kastın olmaması, yani hata hali, şer’i özür kabul edilir ve cezai sorumluluğu düşürür. Ancak mağdur olan kişinin zararı, maddi olarak telafi edilir. Failin kasti yapmadığı bir fiilin maddi bedelini ödemeye mükellef tutulması durumunda, eğer fail de bu durumda sıkıntıya düşecekse, maddi yükünün hafifletilmesi amacıyla, sosyal dayanışma olarak âkile kapsamında kişi ve kurumlar da tazminat ödemede faile ortak olurlar.⁵³

Kastın aşılması suçlarında ise, irade ile sonuç arasında tam bir bağ olmasa da failin kastında şüphe vardır. Kisas cezası düşse bile taksir suçuna göre mali sorumluluğu artar. Taksirli suçlara göre daha ağır tazminat öder. Kasıtlı fiillerde ise irade ile sonuç arasında tam mutakabat vardır. Failin suçluluğunda hiçbir şüphe kalmamaktadır. Şahıslarda işlenen katil ve müessir fiillerde kusurluluğun en ağır derecesi olan kast gerçekleşmiştir. Kur’an ve Hadis’te kasta verilen ceza, yaptığı amel cinsinden ceza, yani kısastır.⁵⁴

İslâm hukukunda kişinin ceza ehliyetinin olması için mükellefin, temyiz kudretine ve hür iradeye sahip olması şartına bağlıdır. İslâm hukukçuları, fiillerin göreceği uhrevi karşılığı, ceza hukukunun kapsamı dışında tutmuştur. Ceza kavramı yerine “ukube” kavramı kullanılmıştır. Ukube, suç sayılan fiillere öngörülen hukuki (maddi) müeyyideler olarak sınırlandırılmıştır. Eşyada ve fiillerde asıl olan ibahe iken, birtakım fiillerin suç sayılması ile insan davranışlarına sınırlamalar getirilmektedir. Bunun amacı, insanın hürriyeti ile sorumluluğu arasında denge kurup keyfiliğe engel olmaktır.⁵⁵

Suç ile insan hareketleri arasında iradeye dayanan subjektif bir bağın aranması, bir taraftan akıl ve iradeden mahrum olan cansız eşya ve hayvanların, suç faili olmayacağını gösterirken, diğer taraftan çocukluk, akıl hastalığı, ikrah

⁵² Dağcı, *agm.*, 77.

⁵³ Dağcı, *agm.*, 78.

⁵⁴ Mevsili, *age.*, V, 22.

⁵⁵ Dağcı, *agm.*, 72

gibi akıl ve iradeyi doğrudan etkileyen durumları suçluluğu kaldıran sebep olarak kabul eder.

İrade fiil ilişkisi üç şekilde ele alınabilir:

1- İrade hem fiile hem de sonuca yöneldiği için kasıtlı suçlara daha ağır ceza verilir.

2- İradenin fiile yönelip sonuca yönelmediği taksirli suçlara, kasta nazaran daha hafif ceza verilir. Batı hukuklarında son zamanlara kadar mevcut olan cansız şeylere, hayvanlara ve ölen insanlara verilen cezalarla İslâm hukuku karşılaştırıldığında, fiil ile suç arasında illiyet bağıını yeterli görüp ceza veren Batı hukuklarına suçun manevi unsuru konusunda, İslâm hukuku öncülük etmiştir.⁵⁶

3- Akıl Hastalığı: Şuuru ve hareket serbestliği kalkmış bir akıl hastası ceza ehliyetini kaybeder. Hazret-i Peygamberin “Üç kişi muaheze olunmaz; uyanmadıkça uyuyan, bülüğa ermedikçe çocuk, akıllanmadıkça deli.” hadisi buna delildir.

4- Sarhoşluk: İmam-ı Azam’a göre sarhoş kişi, erkek ile kadını, yer ile göğü ayırt edemeyendir. Daha meşhur olan İmameyn’e göre ise hezeyan eden, sözünün çoğunu karıştırandır. Sarhoş, tasarrufundan mesuldür. Ancak ikrah veya ıztırar ile çok bol yediğinden veya ilaç içtiğinden dolayı sarhoşluk meydana gelmiş ise, kişi sorumlu değildir. Deli ve gayr-ı mümeyyiz muamelesi yapılır.⁵⁷

5- İkrâh: İkrâh Mülci ve Gayr-ı mülci olarak ikiye ayrılır. Gayr-ı mülci, can ve uzuv tehdidi olmayandır. Bu durumda kişi sorumludur. Tam ikrah, yani mülci ikrah ise cana ve uzva olan bir tehlike olduğundan, ikrah eden buna muktedir ve buna kanaati varsa, mülci ikrah sayılır ve fiil ikrah edene nispet edilir. Zorlanan şahıs bir alet yerindedir. Mükrih mesuldür. Şu var ki ikrah da olsa mükreh başkasının canına veya uzvuna kast edecek bir harekette bulunamaz ve buna hakkı yoktur.

6- Kusur: Bir suçun oluşması için kanunda tarifinin olması, hukuka aykırı olmasının yanında iradi yapılması da şarttır. Manevi unsur da denilen kusurluluk cezalandırma için gereklidir.⁵⁸

⁵⁶ Dağcı, *age.*, 21.

⁵⁷ Akşit, *age.*, 116.

⁵⁸ Akşit, *age.*, 62.

Suçun vücuda gelmesi için insanın el, kol ve diğer organıyla işlediği veya terk ettiği maddi hareketin aynı zamanda iradi olması gerekir.

Suç bir bakıma failin iradesinin maddi bir hareketle dışarıya yansımasıdır. Maddi unsurda nasıl ki sonuç illiyet bağı ile insanın müspet veya menfi bir hareketine isnat ediliyorsa, manevi unsurda da fiil ile insan iradesi arasında manevi bir ilişkinin mevcudiyeti de aranmalıdır. İşte suçun maddi unsurunu oluşturan fiil ile failin iradesi arasındaki bu manevi ilişkiye, doktrinde “Suçun manevi unsuru” denilmektedir. Bu ilişki bazen kastı teksir, bazen de kastın aşılması şeklinde kendini gösterir.⁵⁹

Günümüz hukukunda da cezalandırmak için kanuni ve maddi unsur yeterli değildir. Suçun o kişiye isnat edilebilmesi ve kişinin de bunu iradi olarak yapması lazımdır. Yani cezalandırılması için manevi unsurun da bulunması gerekir.⁶⁰

Failde isnat yeteneği ve kusurluluğun bulunması gerekir. Suç unsurunun yanı sıra fiili işlerken yakalanması gerekir. Türk Ceza Kanunu’nda “Her kim umumi veya umumun girebileceği yerlerde halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak surette ve aşikâr bir halde sarhoş olarak yakalanırsa.”⁶¹ ifade edilmek suretiyle yakalanmak şartı vurgulanmıştır.⁶²

1.2.3.4. Manevi Unsuru Etkileyen Faktörlerden Sarhoşluk

Sarhoşluk, rakı veya rakıya benzeyen maddelerden birisini almakla aklın gücünü yitirmesidir. Ebu Hanife, “insanın az veya çok düşünemeyecek duruma geldiği, göğü yerden, erkeği kadından ayıramadığı zaman sarhoş sayılır” der. İmam Yusuf ise sarhoşluğu “konuşmanın hezeyan halini alması.”⁶³ olarak tarif eder ve tarifini şu ayete dayandırır: “*Ey iman edenler! Siz ne dediğinizi bilinceye kadar sarhoşken namaza yaklaşmayın.*”⁶⁴ Tıpta Sarhoşluk, “alkollü ve uyuşturucu bir maddenin alınmasından doğan ve sinirlerde depresyon veya kısmi felç yaratan bir durum.”dur⁶⁵

⁵⁹ Dağcı, *age.*, 16.

⁶⁰ Özkeskin, *agt.*, 92. Öztürk-Erdem, *age.*, 91.

⁶¹ TCK. m. 571/1

⁶² Özkeskin, *agt.*, 96.

⁶³ Udeh, *age.*, I, 582

⁶⁴ Nisa 4/ 34

⁶⁵ Alacakaptan, Uğur, *Sarhoşluk Halinde İşlenen Suçlarda Cezai Mesuliyet*, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1961, 7.

Sarhoşluk veren maddeler, katı veya sıvı olmak üzere ikiye ayrıldığı gibi yenilip içilen maddeler olmak üzere ikiye ayrılır. Afyon, esrar vb. katı; rakı, viski vb. sıvı müskirata örnektir. Sarhoşluk suçunun sübutu, maddi unsur olarak içki içmektir. Yasaklanan maddelerde, içme fiilinin sübutu yeterlidir. Sarhoş olması şart değildir. Bunun yanında, yasaklanmayan bir maddenin kullanılmasıyla meydana gelen sarhoşluk da ceza gerektirmez. Manevi unsur olarak; suçlu, sarhoşluk veren maddeyi kasten içmelidir. Sarhoşluk vereceğini bilmeden veya hataen içse bunda suç kastı yoktur ve hadd cezası uygulanmaz. Kişi, İslâmi muhit dışında yetişmiş ve müskiratın haramlığını bilmiyorsa o takdirde suç kastı yoktur. Ancak İslâm beldesinde bu mazeret geçersizdir.⁶⁶

İslâm Hukuku, sarhoşluk veren şeyleri kesin şekilde yasaklamıştır. Sebebi de bugün tıbben sabit olduğu üzere sarhoş edici maddelerin; şahsiyete, akla, sıhhate ve mala zarar vermesidir. İslâm, fert ve cemiyetin sıhhat ve huzuru için birçok hüküm koyar ki bunlardan bir kısmı sarhoşluk veren şeylerle ilgilidir. Nitekim Cenab-ı Hak “*Ey iman edenler içki, kumar, tapmaya mahsus dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz*”⁶⁷ buyurmaktadır. Daha önce nazil olan ayetlerde zararı ve kötülüğü anlatılmış ve bu ayetle de kesin olarak yasaklanmıştır.

Müskiratı yasaklayan birçok hadis de mevcuttur. Örneğin “*her sarhoş edici şey (içki, şaraptır ve her şarap) haramdır*”⁶⁸ Yine İbn-i Ömer’den mervi hadiste “*çoğu sarhoş edenin azı da haramdır*”⁶⁹ şeklinde kesin hükümler bildirilmiştir.

Manevi unsuru etkileyen sarhoşluk suçun manevi unsurunu ortadan kaldırarak suça verilecek cezayı oluşumuna göre ortadan kaldırır. Sarhoşluk veren maddeyi zorla alanın veya mahiyetini bilmeden kendi isteği ile bunları içenin veya ilaç zannıyla tedavi için kullananın, sarhoş olması halinde cezalandırılmayacağı yönündedir. Çünkü böyle bir durumda fail bu sarhoşluk suçunu, akli melekeleri yerinde olmayarak işlemiştir. Bu durumdaki kişi delinin, uyuyanın veya benzeri durumda bulunanın hükmüne bağlıdır.

⁶⁶ Şafak, *age.*, 158.

⁶⁷ Maide 5/ 90.

⁶⁸ Müslim, Ebu Hüseyin Müslim b. Haccac, (öl.261/875), *Sahih- i Müslim*, Daru-ş Şa’b, Kahire, ty. *Eşribe*, 76.

⁶⁹ Tirmizi, *Eşribe*, 3.

Şiddetli ıstırap duyan bir kişi de mükreh gibidir. İçki olduğunu bile bile o ıstırabını dindirmek için içse ve sarhoş olsa yaptığı tasarruflardan muaftır. Çünkü o zorla içmiş gibidir. Ama sarhoşluk veren maddeyi bilerek hiçbir özrü olmadan içse veya ihtiyacı olmadan ilaç kullanarak sarhoş olsa bu gibi durumlarda kendi isteğiyle akli melekesini giderdiği için kasıtlı ve yanılarak yaptığı tasarruflarından sorumludur.⁷⁰

1.2.3.5. Hukuka Aykırılık Unsuru

Şari tarafından suç sayıldığı halde bazı şartlar nedeniyle suç sayılan olgu, suç kapsamından çıkarılıp mubah hale getirilebilir. Mesela; adam öldürmeyi yasaklayan ayetlere karşılık failin öldürülmesini, şartlar oluştuğunda mubah kılar. *“Haklı bir gerekçe olmaksızın Allah’ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse onun velisine (mirasçısına) bir yetki vermişsinizdir; artık o da kisas hususunda aşırı davranmasın, meşrû hakla yetinsin. Zaten kendisine yetki verilmekle gerekli destek sağlanmıştıdır.”*⁷¹ *“Allah’ın muhterem kıldığı cana haksız yere kıymayın.”*⁷² Bu ayetler konuyu açık bir şekilde ifade etmektedir. Bunlar İslâm Hukuku’nun “kanuna aykırılık” ilkesini baştan beri uyguladığını gösteriyor.⁷³

Hukuka aykırılık; fiil ile hukuk kuralı arasında çelişki bulunmasıdır. Hukuka aykırı bir fiil, hukuka uygunluk nedeni bulunmadıkça suçtur. Cezalandırılması gerekir. Hukuka uygunluk sebebi ise, aykırılığı gideren fiili hukuken meşru kılan veya hukuka uygun hale getiren sebeplerdir. Hukuka aykırılık fiilin işlenmesi, şer’an caiz olmamalıdır. Fiil, kanuni tarife uygun olsa bile, hukuka aykırı değilse suç sayılmaz. İslâm hukukunda fiilden suç vasfını kaldırıp fiili mubah kılan bazı durumlar vardır.⁷⁴

a- Hakkın İcrası: Babanın te’dib sınırı aşmamak şartıyla terbiye için çocuğunu dövmesi. Doktorun müdahalesiyle bir uzvun kesilmesi veya bir müdahalenin ölümle sonuçlanması.⁷⁵

⁷⁰ Udeh, *age.*, 583.

⁷¹ İsra, 17/33.

⁷² En’am, 6/ 151.

⁷³ Dağcı, *age.*, 21.

⁷⁴ Dağcı, *age.*, 21.

⁷⁵ Akşit, *age.*, 59.

b- Vazifenin İfası: Vazife icabı el kesen kişi suçlu sayılmaz. Kasti olmamak şartı ile el kesme ölüm ile sonuçlansa, mesul değildir. Yalnız görevini ifa ederken kin ve gazap ile kesme hakkı yoktur. Asıl olan, ona acıyarak uygulamaktır.⁷⁶

c- Meşru Müdafaa: Hayata, mala, ırza ve namusa yapılan haksız tecavüzlere karşı müdafaa hakkı vardır. Bu durumda vaki olan suçlardan kişi, mes'ul olmaz. Kur'an-ı Kerim'de "*Kim sizin üzerinize saldırırsa siz de onun gibi saldırın*"⁷⁷ buyrulmuştur. Hazret-i Peygamber "*Kim malını koruma uğruna öldürülürse, şehittir. Kim Allah'ın dinine yardım ve onu koruma uğruna öldürülürse şehittir. Kim nefsini müdafaa uğruna öldürülür ise şehittir.*"⁷⁸ buyurarak, haksız tecavüz karşısında sessiz kalmayı reddedip müdafaaanın meşruluğunu göstermiştir.

d- Zaruret Hâli: Zaruret, haramlığı kaldırır. Susuzluktan helak olacağına şarap içilmesi gibi. Kur'an'da "*Fakat kim bunlardan yemek zorunda kalırsa saldırmamak ve haddi aşmamak şartıyla, onun üzerine günah yoktur.*"⁷⁹ ayeti bu durumu açıklar

⁷⁶ Akşit, *age.*, 60.

⁷⁷ Bakara, 2/194.

⁷⁸ Tirmizi, *Diyyet*, 5.

⁷⁹ Bakara, 1/173.

**SARHOŞLUĞUN TANIMI, MAHİYETİ
VE
CEZA EHLİYETİNE ETKİSİ**

2. SARHOŞLUĞUN TANIMI, MAHİYETİ VE CEZA EHLİYETİNE ETKİSİ

2.1. Sarhoşluğun Tanımı

Sekr, yani sarhoşluk, aklı karıştırmaktır. Sarhoş edici maddeyi alarak, temyiz gücünü kaybetmektir.⁸⁰ Sekr Arapça bir isimdir.ve Sarhoşluk anlamındadır.⁸¹ Sarhoşluk rakı veya rakıya benzeyen maddelerden birisini almakla aklın gücünü yitirmesidir. Sarhoş kişinin o halde yaptığı şeyleri bilmemesidir. Sarhoşluk, kendine geldikten sonra sarhoşken neler yaptığını bilmeyecek şekilde, içki ve içki hükmünde olan şeyin alınmasıyla aklın ölçüsünün kaybolmasıdır. Sarhoşluk aklı işlemez hale getirir ve temyiz kudretini ortadan kaldırır.⁸²

Sarhoşluğun ölçüsü: Sarhoşu sarhoş olmayandan ayıran ölçü hakkında farklı görüşler vardır. Serahsi imamların görüşlerini şöyle aktarır: İmam Şâfiî'nin (204/821) talebesi Müzenî (264/877) “kişi, yerle göğü, hanımı ile annesini fark edemediği vakit sarhoş sayılır” der. Ebu Hanife (ö. 150/767) ise “hal gerektiren sarhoşluğun ölçüsü yer ile göğü ayırt etmemesi, kadın erkeği fark etmemesi halinde sarhoş sayılacağını aktarır.⁸³ İmam Yusuf “kişinin sarhoşluğuna hükmedilebilmesi için Kâfirûn Suresi okutulur. Eğer karıştırırsa sarhoş olduğuna hükmedilir.” Dayanağı ise Kur'an-ı Kerim'deki “*Ey inananlar sarhoş iken ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın*”⁸⁴ ayetidir. Bu ayetin nüzul sebebidir. Bu rivayete göre içki yasağından önce Abdurrahman bin Avf, sahabeden bazılarını yemeğe davet eder. Yemekte içki içilir. Bu arada akşam namazı vakti gelir. Namazı kıldırmak için Hz. Ali, imam tayin edilir. Hz. Ali, namazda Kâfirûn Suresi'ni okur, ancak sarhoş olduğu için yanılarak ayetlerin başındaki olumsuzluk ifade eden “la” ibarelerini okumaz ve mana bozulur.⁸⁵ Örneğin, ayetin manası “sizin taptıklarınıza ben tapmam” olacakken “sizin taptıklarınıza ben de taparım” olmaktadır. İşte bu yüzden yukarıdaki ayet nazil olur. Yine bu ayete dayanarak,

⁸⁰ Kal'acî, Muhammed Revas, *el-Mevsuetü'l-Fıkhiyyetü'l-İslamiyye*, Beyrut 2000, II, 1094.

⁸¹ Hüseyin Kazım Kadri, *age.*, III, 92,

⁸² Zeydan, Abdulkerim, *İslam Hukukuna Giriş*, (Çev: Ali Şafak), Kayıhan Yayınları, İstanbul 1995, 482; Udeh, *age.*, I, 582.

⁸³ Serahsi, Ebu Bekr Muhammed, b. Ahmet, (öl.490/1097), *el-Mebhut*, Darü'l-Marife, Beyrut ty. , XXIV, 30.

⁸⁴ Nisa,4/43

⁸⁵ Koçak, Muhsin, “*Ehliyet Te'sir Açısından Sarhoşluk*”, O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.5, Samsun 1991., 101

Hiz. Ömer'den benzer bir rivayet naklolunmuştur. Buna göre; sarhoşluğundan şüphe edilen kişiye Fatiha Suresi'ni okuması teklif edilir yada elbisesi başka elbiselerle karıştırılır. Okuyamadığı yada elbisesini seçemediği takdirde sarhoş sayılır.⁸⁶ Hanefi Mezhebinde racih görüş, İmam Yusuf ile İmam Muhammed'in görüşüdür. Bunu diğer alimler de desteklemişlerdir. Kur'an'daki örfen insanların, "sarhoştur" kanısına varmaları ve ayet-i kerimde "*Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi hakkıyla bilmedikçe namaza yaklaşmayın. Yolculuk dışında cünüp iken de gusletmedikçe namaz kılmayın.*"⁸⁷ belirtilen ölçülere dayanan görüşlerdir. Hiz. Ali'nin konuyla ilgili olarak; "*kişi sarhoş olduğu zaman saçmalar, saçmalayınca da iftira eder. İftiracının cezası ise seksen kırbaştır*" sözü de deliller arasındadır. Ebu Hanife de aynı görüştedir ancak had uygulanması konusunda daha ihtiyatlıdır. Az sarhoşlukta noksanlık vardır. Noksanda ise şüphe vardır. Böylece had cezası da şüphelide uygulanmaz.⁸⁸

Türk Ceza Hukunda Sarhoşluk: Sarhoşluk, "Sarhoş edici maddelerden birinin alınmasıyla normal bir insanın idrak ve muhakemesinde meydana gelen arızî yani kişinin ihtiyarında olmadan gelişen bir karışıklıktır." Tıpta "Alkollü veya uyuşturucu bir maddenin alınmasından doğan ve sinirlerde depresyon veya kısmi felçler yaratan bir durum" olarak tarif edilmektedir.⁸⁹

2.2. Sarhoşluk Veren Maddeler

2.2.1 Haram İçecekler

1- *Hamr*: Pişirilmeksizin ateşsiz kaynayıp kabaran ve köpüğü atılıp saf hale gelen üzüm suyudur. Bu ölçü Ebu Hanife'ye göredir. İmameyn ve üç imama göre ise kaynayıp kabardığı zaman hamr halini alan maddedir. Durulduğunda köpüğün altında sarhoş edici özellik vardır.⁹⁰

2- *Sekr*: Ateşte pişirilmemiş hurma suyudur. Ebu Hanife'ye göre kabarıp durulan yaş hurma suyudur. Diğer imamlara göre pişirilip durulmayan hamr da böyledir.

⁸⁶ İbn Kudame, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmet, (öl.630/1233), *el-Muğni*, Darü'l-Kutubi'l-Arabi, Beyrut 1972, VIII, 257.

⁸⁷ Nisa, 4/43

⁸⁸ Serahsi, *age.*, XXIV, 30.

⁸⁹ Alacakaptan, *age.*, 7.

⁹⁰ Merginânî, Burhanuddin Ebu Bekir, (öl.592/1196), *El-Hidayei*, (Çev. Ahmed Meylânî), Kahraman Yayınları, İstanbul 1986, IV, 185.

3- *Fadîh*: “Büsr” adı verilen pişirilmeden kabarıp durulan kuru hurma suyudur. Kırılıp ufalanarak yapıldığından fadîh (ufalanan) denilmiştir.

4- *Kuru Üzüm Şırası (Nakiu`z-Zebib)*: Su içine atılarak tatlılığı çıkarılan ve pişirilmeden kabaran kuru üzüm suyudur.⁹¹

5- *Tila veya Müselles*: Üzüm suyu pişirilerek yapılır. Kaynamayla üçte ikisi gider. Üçte biri sarhoş edici hale gelir. İmam Yusuf “eğlence ve sarhoşluk kastı olmadan güçlenme niyetiyle içilebilir” der. Ancak diğer imamlar mutlak haramdır demişlerdir.

6- *Bazık ve Murassaf*: Ateşte az pişirilip yarıya yakını gidip sarhoş edici hale gelen üzüm suyudur.

7- *Cumhuri*: Üzerine su konup pişirilerek sarhoş edici hale gelen üzüm suyudur. Ebu Hanife ve İmam Yusuf neşelenme amacı varsa haram saymış, İmam Muhammed ve diğer imamlar bu içki çeşidini her haliyle haram saymışlardır.⁹²

2.2.2. Helal İçecekler

Dört şey vardır ki, bedeni güçlendirmek, yemeği hazmetmek ve tedavi maksatlı kullanılır. Bunlar haram olanlarla benzerlik gösterdikleri için izaha muhtaçtır:

1- *Azıcık Pişirilmiş Kuru Hurma ve Kuru Üzüm Şurubu (Nebiz-i Temi, Nebiz-i zebib)*: Eğlenmek niyeti olmadan kabarsa bile eğer sarhoş etmiyorsa helaldir. Sarhoş edecek şekilde içmek haramdır. Çünkü sarhoşluk her içkide haramdır ama bu içecek türünün yapılış amacı haramlığı kesin olan içeceklerden farklıdır bu nedenle sarhoş etmeyecek şekilde az içilmesi haram sayılmıştır.⁹³

2- *Halitan*: Karışık olarak az pişirilmiş kuru üzüm ve kuru hurma suyundan elde edilir. Eğlence maksadı olmadan gıda ihtiyacı olarak içilebilir.

3- Bal, incir, buğday, arpa ve mısır şuruplarının pişirilmeden ve eğlence maksadı olmadan içilmesi caizdir.⁹⁴

⁹¹ Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, (Çev: Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-Fehmi Ulus-Abdurrahman Ural-Yunus Y. Yıldız- Nurettin Yıldız), Feza Yayıncılık, İstanbul 1999, VII, 437-VIII, 5.

⁹² Zuhayli, *age* VII, 438; Baktır, Mustafa, *İçki, DİA*, İstanbul 2000, XXI, 360. Merginânî, *age.*, IV, 187

⁹³ Merginânî, *age.*, IV, 187

⁹⁴ Merginânî, *age.*, IV, 189

4- *Üzümden yapılan Tila ve Müselles*: Üçte ikisi gidip biri kalıncaya kadar pişirilmiş üzüm suyudur. Kabarsa bile hazım, tedavi ve bedeni kuvvetlendirmek için içilmesi Ebu Hanife ve İmam Yusuf'a göre caizdir.

Bu dört içeceğin helal sayılması, Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre İbn Ömer'in rivayet ettiği hadise ve Hz. Ali'nin uygulamasına dayanır. İbn Ömer'in rivayet ettiği hadise göre; Hz. Peygamber(sav)'e bir nebiz (hurma şurubu) getirildi. Resul-i Ekrem nebizi kokladı, kuvvetli bulduğu için yüzünü astı. Sonra biraz su getirerek nebize döktü ve onu içti. Hz. Ali, kendisine misafir gelen bir topluluğa nebiz ikram etmiş, içlerinden biri sarhoş olmuştu. Bunun üzerine Hz. Ali, o şahsa had vurdurunca, adam: "Hem bana içiriyorsun hem de had mı vurduruyorsun?" demiş. Hz. Ali de "ben sana sarhoşluğun sebebiyle had vurdurdum" demiştir.⁹⁵

Hanefi Mezhebi'nden Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un yukarıda helal saydıkları içecekleri İmam-ı Muhammed, Şafii, Maliki ve Hanbeli Mezhepleri'nin imamaları haram saymışlardır. Onlara göre, çoğu sarhoşluk veren her içkinin azı da haramdır. Böyle bir içki içene de, mükellef ise ve kendi isteğiyle içmişse had vurulur. Delil olarak Resul-i Ekrem'(sav)'in "sarhoşluk veren her şey haramdır ve hamr da haramdır."⁹⁶

2.3. Sarhoşluk veren Maddelerin Dini Hükümü

Sarhoşluk veren Maddelerin Dini Hükümlerini şöyle sıralayabiliriz

1- Zaruret dışında şarabın azı da çoğu da haramdır. Ayette "*Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlara kurban kesilen sunaklar, fal okları, şeytana ait murdar işlerden başka bir şey değildir. Bunlardan geri durun ki felah bulasınız. Şarap ve kumarla şeytanın yapmak istediği tek şey, sizin aranızda düşmanlık ve kin salmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymaktır. Artık bu habis şeylerden vazgeçtiniz değil mi?*"⁹⁷ şeklinde sarhoşluk veren maddeler habis olarak nitelendirilmektedir. Bu vasıf, şarabın bizzat haram kılındığını göstermektedir. Tedavi amacı da gözetilemez.⁹⁸

⁹⁵ Serahsi, *El-Mebhut*, XXIV, 15., Merginânî, *age.*, IV, 187.

⁹⁶ İbn Kudame, *age.*, VIII, 304.

⁹⁷ Maide, 5/90-91.

⁹⁸ Ebu Yusuf, Yakup b. İbrahim, (öl.182/798) *Ktabu'l-Harac*,(çev. Muhammed Ataullah, Akçağ yayınları, İstanbul 1982, 358; Merginânî, *age.*, IV, 186.

2- Haramı helal sayan kafir olur, çünkü nass'ı inkar etmektedir. Kur'an'ın ifadesiyle, *“Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlara kurban kesilen sunaklar, fal okları, şeytana ait murdar işlerden başka bir şey değildir. Bunlardan geri durun ki felah bulasınız.”*⁹⁹

3- Müslüman için alış-satış, hibe ve benzeri yollardan faydalanma ve faydalandırma haram kılınmıştır. *“Resulullah şarap ile ilgili olarak şu on kişiye lanet etti; Şarap yapmak için sıkana ve sıkırana, içene ve sakilik yapana, taşıyana ve taşıtana, satana ve satın alana, bağışlayana ve parasını yiyene.”*¹⁰⁰

4- Müslümana ait bir şarabı itlaf edene bu tazmin ettirilmez. Çünkü şarap, Müslüman için mütekavvim (kıymetli) sayılan mal değildir.

5- Hamr, mugallaz (ağır) bir necis maddedir. Bulaştığı elbise ile ve bulaştığı yerde namaz olmaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de *“rics”* ifadesi şeytan işi bir pislik olarak nitelendirilmektedir.¹⁰¹

6- Az ya da çok fark etmez, içene hadd uygulanır. Bu az ve çoğun, haramlığı etkilemediği, *“Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır.”*¹⁰² hadisine dayanır.

7- Şarap ve sarhoşluk veren şeyleri içenlere hadd olarak seksen sopa vurulur. Bu cumhurun görüşüdür. Hz. Ali'nin yorumuna dayanır. *“Sarhoş olduğu zaman saçmalar, saçmalayınca da iftira eder, iftiracının cezası ise seksen kırbaştır.”*¹⁰³

8) Şarap kendiliğinden sirke haline döndüğü takdirde sirkenin helal olduğuna ittifak vardır. Şaraba dönüşen sirke de şarap hükmünü alır. Peygamberimiz'in *“Sirke ne güzel katıktır”* ifadeleri sirkeye dönüşen şarabın da helal olduğunu göstermektedir.

Herhangi bir madde ile tuz veya ilaç ile sirkeye dönüştürülen şarap, İmam Muhammed'e göre caiz olsa da İmam Şafii buna cevaz vermez. Çünkü *“bize şaraptan kaçınmamız emredilmiştir”* der. Sirke yapmak onu mal haline

⁹⁹ Maide 5/ 90.

¹⁰⁰ Tirmizi, *Buyu*, 58.

¹⁰¹ Merginânî, *age.*, IV, 185.

¹⁰² Müslim, *Eşribe*, 3.

¹⁰³ Koçak, *age.*, 99.

getirmektir. Bu ise kaçınma emrine muhaliftir. Şarap gölgeden güneşe çıkarılarak veya tersi yapılarak sirkeleşirse Cumhura ve Şafiilere göre helal olur.¹⁰⁴

Şarap Dışında Sarhoşluk Verici Şeyler: Üç Guruba Ayrılır

Birinci Gurup: Pişirilmemiş “seker, fedih, bazık, nakiu’z-zebib, nakiu’l-ineb” yer alır.

1- İttifakla azı da çoğu da haramdır. Çünkü Resulullah’ın “Hamr şu iki ağaçtır” ifadesini Buhari, hurma ve üzüme olarak düşünür. Bu guruptaki içecekler kuru hurma veya üzümünden olur. Bunları pişirmek suretiyle üçte ikisine yakını gitmekle haram olanı kalmaktadır.

2- Helal sayan küfre girmez ama dalaletle (sapıklığa) düşer. Çünkü zanni delil ile haramdır.

3- Hanefilerce azını içene hadd vurulmaz. Sarhoş olacak şekilde içse hadd vurulur.

4- Haddin miktarı Cumhur’a göre seksen; Şafi’lere göre kırk sopadır.

5- Tedavi amaçlı da olsa caiz değildir. Allah Resülü “O ilaç değil derttir” buyurmaktadır.¹⁰⁵ “Allah şitanızı size haram kıldığı şeylerde yaratmıştır.”

6- Şafii ve Ebu Hanife, kerahetle caizdir, der. İtlaf eden tazmin eder. Halk rağbet gösterip mübadele ederse caizdir, der. Ancak *hamr*, hadisle kesin olarak yasaklandığından diğerlerinden ayrılır. Bu nedenle satışı da yasaktır. Ebu Hanife, ihtiyaten bunlara yasak derken ihtiyaten satışına cevaz da vermiş oluyor. İmameyn, cevaz vermekle beraber “mütekavvim mal değildir ve tazminde gerekmez” der.

7- Bu içki çeşitlerinin necis olup olmaması konusunda, genel itibarıyla Hanefiler Hamr’da ayrılırlar. Bunu hafif sayar ve hafif necasette elinin dörtte biri miktarı bulaşsa pis sayılır, az ise necis sayılmaz. Hamr’da kesin hüküm vardır. Bu noktada hamrdan ayrılırlar. Muteber görüş, bunların necaseti de şarabınki gibidir. Necisü’l-ayn olduğu için pis sayılır.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Zuhayli *age.*, VII, 444.

¹⁰⁵ Müslim, *Eşribe* 3.

¹⁰⁶ Zuhayli *age.*, VII, 444.

İkinci Gurup: Pişirilmiş türler; Müselles-Tıla

1- Müselles: Pişirilip üçte ikisi giden ve kalanı bekletilen üzüm suyuna denir. Azını içmek helaldir. Sarhoş edecek son kadehi içmek haramdır.

Ebu Hanife ve İmam Yusuf'a göre satılması ve temlik helaldir. Eğer kişi itlaf etse tazmin eder. Delilleri ise Hz. Ömer'in naklettiğine göre "Hz. Peygamber'e bir nebız (hurma şurubu) getirildi. Resul-i Ekrem mebizi kokladı kuvvetli bulduğu için yüzünü astı. Sonra biraz su getirerek nebize döktü ve onu içti." ¹⁰⁷

Haddi Şirb (İçki İçme Cezası): Az veya çok içilmesi fark etmez. Haddin gerekliliği sarhoş olmak değil içilen şeyin akli karıştırıcı ve atıl bırakma özelliğinden dolayıdır. ¹⁰⁸

İmam Malik, Ahmet bin Hanbel, İbn Teymiye ve İbn Cevzi; "sarhoşluk, sarhoşun sözünü hükümsüz kılar. Kasıt ve irade selameti olmadığı için tasarrufları ve akitleri batıl sayılır. Helal veya haram yol ile sarhoşluk hüküm açısından aynıdır. Yemin, ikrar, alışveriş, hibe vb. diğer sözleri nazara alınmaz" görüşündedirler. Cumhur ise; mubah yol ile sarhoş olmuşsa, sözlerine itibar olunmaz. Haram yol ile sarhoş olan kişi, aklını kendisi muattal bıraktığı için ceza olarak sözlü ve fiili tasarrufları geçerlidir. ¹⁰⁹

Haşhaş, Afyon ve Benam gibi akli gideren katı şeyler de haramdır. Çünkü bunlarda kesin zarar vardır. Ama had gerekmez. Bunların haramlığı aynları sebebiyle değil, verdikleri zarar nedeniyledir. Kahve ve Sigara gibi maddeler mubahtır. Kendisine kahvenin hükmü sorulan Şafii'lerden Sahib'ül-Ahbâb şöyle cevap verir: "Vesile olan şeylerin hükmü maksadın hükmü gibidir. Maksat bir ibadete yardımcı olmak ise kahvenin hükmü ona göre verilir. Maksat mubah ise, o da mubah; maksat mekruh ise o da mekruh; maksat haram ise o da haramdır." ¹¹⁰

Üçüncü Gurup: Zayıf kavle göre helal olan içeceklerdir. Karışık olarak az pişirilen kuru hurma, kuru üzüm suyu ve hurma dışındaki şeylerden yapılan içeceklerdir.

¹⁰⁷ Merginânî, *age.*, IV, 185

¹⁰⁸ İbrahim Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, (Çev. Mustafa Uysal), Yy. 1976, IV, 204; Zuhayli, *age.*, VII, 433.

¹⁰⁹ Zuhayli *age.*, VII, 101.

¹¹⁰ Zuhayli *age.*, VII, 448.

“Halitan”: Karışık hurma ve kuru üzüm suyu

“Bit”: Mısır özsuyu

“Cig”: Arpa ve Buğday suyudur.

Bunlar zevk ve eğlence amacı olmadan içilebilir. Bu içeceklerde çok içmekle sarhoş da olsa had gerekmez. Çünkü helal yolla sarhoş olmuştur. Ama Müselles’te son kadeh bilinebilir ve sarhoş ettiğinden had gerekir.

Özetle birinci gurup içkilerin azı da çoğu da haramdır, içilmesi sonucu meydana gelen sarhoşluk sebebiyle had cezası icap eder. İkinci gurup içkilerin, sadece sarhoşluk veren miktarı haramdır, sarhoşluk sebebi had gerekir. Üçüncü gurup içkiler tedavi ve bedeni güçlendirme amacıyla yapılan içkiler olduğundan, içildiğinde sarhoş da olursa had gerektirmez.¹¹¹

İmamların sarhoşluğun hükmüne getirdikleri delilleri şöyle sıralayabiliriz:

A -Sözlerin muteber olmadığı ve bedeni olarak cezalandırılmayacağı görüşünde olan İbn. Teymiye, İbn. Cevzi, başta olmak üzere Malikî ve Hanbelî bir kısım âlim tarafından savunulmuş ve şu delilleri ileri sürmüşlerdir:

1-Anlamak mükellefiyetin şartıdır. Anlamanın olmadığı yerde mükellefiyet de olmaz. Sarhoş zaten içki içtiği için cezalandırılmaktadır. Bundan daha fazlasıyla cezalandırılmaz.

2-Tasarrufun sahih olduğu en az ölçü maksadın mevcut oluşudur. Sarhoşta maksat olmadığı için tasarrufu da geçersizdir.

3- Mubah yolla ve haram yolla sarhoş olan arasında fark yoktur. İkisinin de akılları ve temyizleri yoktur. Bunun için hüküm açısından da fark yoktur.¹¹²

B- Boşamasının ve sair sözlü tasarruflarının vuku bulduğu ve işlediği suçlarda da tam mesuliyet taşıdığını söyleyenlerin görüşlerine getirdikleri deliller şunlardır:

1-Sarhoş yapması haram olan bir şeyi yaparak aklının gitmesine bizzat kendisi sebep olmaktadır, bu sebeple mükellefiyetinin kalkmasına sebep olamaz.

Bu bakımdan bir ceza o fiili bir daha yapmaması için takdiren aklı var sayılır. Murisini öldüren kişinin mirastan mahrum bırakılması gibi.¹¹³

¹¹¹ Merginânî, *age.*, IV, 184; Zuhayli *age.*, VII, 448.

¹¹² İbrahim Halebi, *age.*, IV, 204; Zeydan, Abdulkerim, *El-Veciz fî-Usuli'l-Fıkıh*, Müessesetür-Risale Bağdat 1997, 69.

¹¹³ Zeydan, *age.*, 170.

C- Sözleriyle cürümlerinin ayrı ayrı olduğu sözlerinden muaf cürümlerinden de sorumlu olduğunu söyleyenlerin delilleridir.

Aklı başında olmayanın sözlerinde zarar olmaz, fiiller ise ayrıdır. Fiil, vaki olduktan sonra zararını kaldırmak imkânsızdır. Bunun için fiillerin değersiz, hükümsüz olması imkânsızdır. Ayrıca suçtan muaf olması can ve mala zarar vermeyi normal karşılmasına sebebiyet verecektir. Sarhoş olmak suçtur ve bir suç başka suçtan sorumlu olunmayı gerektirmez.

D- Sarhoşun irtidadı ve dövülmesi muhtemel olan ikrarın geçerli olmadığını söyleyen Hanefilerin delilidir.

Dinden çıkmak, inancın değişmesi demektir. Bunun da bilinçli bir irade ve kast ile olması gerekir. Aksi takdirde inancın gitmesi söz konusu değildir. Bu fiil, ancak sarhoş olmadığı ve ayık olduğu bir vakitte gerçekleşir. Bu nedenle sarhoşun irtidadı gerçekçi değildir ve irtidadına hükmedilmez. Sarhoşun dövülmesi, muhtemel bir şeyi ikrar etmesi, ona bundan sorumluluk gerektirmez. Çünkü ayıktığı vakit bundan dönme ihtimali vardır ve bu nedenle bu ikrara itibar edilmez.

Diğer sözlü tasarruflarının geçerli olduğuna delil olarak tüm tasarruflarından sorumlu olmanın delilleriyle aynıdır.¹¹⁴

2.4. Ehliyeti Kavramı

2.4.1. Ehliyetin Tanımı: Layık, yeterli ve salâhiyetli olmak demektir.¹¹⁵

Hukuki bir terim olarak, “Kişinin hak, yetki ve sorumluluk sahibi olmaya elverişli olması, başka bir ifade ile hak sahibi olacak ve sorumluluk üstlenecek kapasitede olması” anlamlarına gelir.¹¹⁶ Diğer bir tanıma göre “Şari’in şahısta takdir ettiği, onu din ve hukukun muhatabı olmaya uygun bir mahal haline getiren vasıftır.”¹¹⁷

Birinci tanımdaki “hak ve sorumluluklara elverişli olması” ve ikinci tanımdaki “hukukun muhatabı olma” ifadeleri sadece insana has özellik olduğu için insan dışındaki varlıklar bu kapsamın dışında kalırlar. Çünkü teklife muhatap

¹¹⁴İbn Abidin, Muhammed Emin, (öl.1252/1836) *Reddu'l-Muhtah ala-Dürri'l-Muhtar*, (çev: Ahmed Davudoğlu), Şamil Yayınevi, İstanbul 1983, VIII. 240; Zeydan, *el-Veciz*, 70

¹¹⁵ Zeydan, *El-Veciz*, 21.

¹¹⁶ Atmaca Talip, *İslam Hukukunda Ceza Ehliyeti*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, s. 5

¹¹⁷ Karaman, *age.*, 235.

olma ehliyetleri olmadığından onlara hüküm izafe etmek mümkün değildir. Ancak İslâm Hukukunun küçüğe (sığar), mecnuna ve hayvanlara tanıdığı haklar hükmi şahıs telakkisinin dolaylı olarak kabulünü gösterir. Hükümün izafe edilmemesi ise aleyhine olan hükümler olarak düşünülmelidir.¹¹⁸

Medeni Hukuk'ta herhangi bir tasarrufun, kanunen hüküm ifade edebilmesi için, evvela o tasarrufu yapanda ehliyet yani yaptığı muameleyi fark ve temyiz edebilecek bir idrak ve kabiliyet seviyesi sonrasında serbest irade ve rızasının o muameleye taalluk etmiş olması aranır. Hukuki bir hadise olan suçun da, ceza hukuku bakımından netice oluşturabilmesi için suçluda evvela işlediği fiili fark ve temyiz edebilecek idrak ve kabiliyet hassası, sonra da neticesini arzu etmiş olması aranır. Ayrıca ceza hukukunda, birinci hale ehliyet, ikinci safhaya mesuliyet denir. Ceza ehliyeti idrak kabiliyetini haiz olanlarda bulunur. Ceza mesuliyeti ise ancak ceza ehliyetine sahip, neticesini serbest irade ve şuurla arzu ederek suçu işleyen kimselere terettüp eder.¹¹⁹

2.4.2. Ehliyet Çesitleri: Kur'an-ı Kerim'de "Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındılar. Zira sorumluluğundan korktular, ama onu insan yükledi. İnsan (bu emanetin hakkını gözetmediğinden) cidden çok zalim, çok cahildir."¹²⁰ ifade edildiği gibi, yerin ve göğün taşımaktan çekindiği emaneti insanın yüklendiğine dikkat çekilerek ehliyetin sadece şahısları kapsamadığını ve aynı zamanda İslâm Hukuku kaynaklarında devlet, vakıf, beytülmal, şirket, mescit, yol, köprü vb. gibi kurum ve kamu mallarıyla ilgili fikhî hükümlerde hükmî şahıs düşüncesinin doğrudan ve dolaylı olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. *Hükmî şahısların ehliyeti*, küçükler ve deliler haklarında olduğu gibi kanunun belirlediği temsilciler tarafından temsil edilirler. İslâm hukuk literatüründe hayvanların dahi haklarının sağlanmasını, sadece dini ve ahlaki açıdan değil hukuken de güvence altında tutulacağı ifade edilir.¹²¹

1- Vucub Ehliyeti: Vucub ehliyeti "gerekli hüküm için elverişlilik" veya "hukuki hak ve sorumluluklarının gerekli olması için kişinin elverişliliği"

¹¹⁸ Atmaca, *agt.*, 6

¹¹⁹ Öner, Hamdi, "Ceza Hukukunda Ehliyet ve Mesuliyet", Adliye Ceridesi, Yıl 34, S 11, Ankara 1943, 954.

¹²⁰ Ahzab, 33/72.

¹²¹ Bardakoğlu Ali, "Ehliyet", *DİA.*, İstanbul 1994, X, 535.

anlamına gelir.¹²² Yani insanların lehine ve aleyhine haklarının sabit ve vacip olmasıdır. Bu durum, insanın canlılık kazanmasıyla meydana gelir. Anne karnındaki çocuk dahi bu canlılığa sahip olduğundan dolayı, bu hakkı elde eder. Ancak eksik bir kişilik (çünkü hayatı anne hayatına bağlı ve canlı doğmama ihtimalinden dolayı) ve vucub ehliyeti (ceninin sadece lehindeki bazı haklara sahip aleyhindeki borç gibi sorumluluklardan muaf olması nedeniyle eksik ehliyet) tanınmıştır. İslâm literatüründe cenine, miras, vasiyet, vakıf ve nesep gibi dört haktan söz edilir. Nakıs ehliyetin aleyhte vuku bulduğunu söyleyenler şu örneği verir: Ölen kişinin üzerindeki borç ve alacağı alacakları kişi hayatta olmadığı için bunları ifa etme imkanı yoktur ve bu yüzden ehliyeti nakıstır.¹²³ Bir de insanın tam vucub ehliyeti olur. Lehine olan haklar sabit olur. Aleyhine hakları da gerektiğinde olur. İnsanın doğumuyla tam kişilik başlar ve tam vucub ehliyetine sahip olur.¹²⁴ Kişi doğumundan itibaren mali haklardan faydalanmaya ve mali borç altına girmeye ehil olmuştur.

2- *Eda Ehliyeti*: İnsan, belirli bir yaşa gelince eda ehliyetine sahip olmaktadır. Yani kişinin tasarruflarından şer'an ve hukuken sorumlu olma yeterliliğine sahip olması demektir. Bunun aslını akıl belirler. Akıllı olmayan kişi eda ehliyetine sahip olamaz. Eda ehliyeti olmayan kişilerin fiillerine ve sözlerine hüküm terettüp etmez. Ancak cana ve mala yapılan cinayetten mali olarak sorumlu tutulur. Çocuk veya deli, bir malı telef etse veya adam öldürse ceza olarak diyet ve malın telafisi istenir. Kısas hükmü uygulanmaz.¹²⁵ Modern hukukta da kanunun suç olarak vasıflandırdığı bir fiili işleyen kişinin cezalandırılabilmesi için serbest irade ve temyiz kudretine sahip olma şartları aranır. İslâm hukukunda eda ehliyeti dediğimiz bu şartlara modern hukukta “Medeni hakları kullanma ehliyeti, Muamelat ehliyeti” veya ceza hukuku söz konusu ise “haksız fiil ehliyeti” terimleriyle ifade edilir.¹²⁶

¹²² Atmaca, *age.*, 8

¹²³ Bardakoğlu, *agm*, 535; Hallaf, Abdulvehhab, *İslam Hukuk Felsefesi*, (Çev: Hüseyin Atay), AÜ.İ.F. Yayınları, Ankara ty., 287.

¹²⁴ Hallaf, *age*, 288.

¹²⁵ Hallaf, *age*, 288; Koçak *age*, 92; Bardakoğlu, *agm*, 534.

¹²⁶ Şensoy, Naci, “Eski Devirlerde ve İslam’da Yaşın Cezai Mesuliyet Üzerindeki Tesiri”, *İstanbul Ü. Hukuk Fak. Mecmuası*, XIII, 2, yy.1947, 313; Atmaca *agt*, 20.

İslâm hukukçuları eda ehliyetini de vucub ehliyeti gibi ikiye ayırırlar. Eksik (Nakıs) Eda Ehliyeti ve Tam (Kamil) Eda Ehliyeti. İnsanın akıl ve beden gücü esasına dayanan bir tasnifat yapılmıştır.

2.a. Eksik Eda Ehliyeti: İslâm Hukuku'na göre kişinin hukuki sonuç doğuracak fiiller işleyebilmesi için hitab (anlamaya elverişlilik) kabiliyetine ve iş yapabilme gücüne sahip olması demektir. Yani ergenlik çağına ermemiş, ancak mümeyyiz (güzeli çirkinden; hayrı şerden ayıran) kişinin ehliyetidir. Eksik eda ehliyetine matuh (bunamış) kişi de misal verilebilir. Akli bozuk veya yitiren değil de akli zayıf ve eksik kimse olduğundan mümeyyiz çocuk hükmünde sayılmıştır.¹²⁷

Mümeyyiz ve Matuhu sırf zararına olan bir tasarrufu, hibe, vasiyet, vakfetme, boşama, azat etme gibi velinin yapacağı tüm tasarrufları geçersizdir. Veli izni bunlarda kabul edilmez. Ancak zarar ve fayda çerçevesindeki tasarruflar ve akitler velinin iznine bağlıdır.¹²⁸ Mecelle'ye göre mümeyyiz çocuk, salt faydasına olan hususlarda velisinin izni olmadan da tasarrufta bulunabilir.¹²⁹ TMK'de mümeyyiz çocuğun bizzat iktisapta bulunabileceği 16. maddede şöyle ifade edilir. "Mümeyyiz bulunan küçükler ile mahcurlar, kanuni mümesillerinin rızaları olmadıkça bizzat kendi tasarruflarıyla iltizam edemezler, ivazsız iktisapta ve münhasıran şahsa merbut hakları kullanmakta bu rızaya muhtaç değildir."¹³⁰

2.b. Tam Eda Ehliyeti: Kişi akıl ve buluğa erince eda ehliyeti de tam olur.¹³¹ Diğer bir tarifile tam eda ehliyeti, "Kişinin hukuken muteber sayılacak söz, fiil ve davranışlarda bulunma yeteneğine sahip olmasıdır."¹³² İslâm Hukuku'nda aklın normallliği buluğa bağlanmıştır. Baliğ olmadan da akli yeterlilik olsa da itibar edilmez.¹³³ Kişinin sorumluluğunda aklın ve baliğ olmanın gerekliliğini Resulullah'ın şu hadisi ifade ediyor. "*Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Buluğa*

¹²⁷ Hallaf, *age.* 288

¹²⁸ Hallaf, *age.*, 288.

¹²⁹ Mecelle, md. 967

¹³⁰ TMK: md.16,

¹³¹ Zeydan, Abdülkerim, *İslam Hukukuna Giriş*, (Çev: Ali Şafak), Kayıhan Yayınları, İstanbul ty. 456

¹³² Atmaca, *agt.*, 27

¹³³ Hallaf, *age.*, 289

erinceye kadar çocuktan, sıhhat buluncaya kadar akıl hastasından, uyanıncaya kadar uyuyandan”.¹³⁴

Tam eda ehliyeti akıl ve buluğ yeteneklerine dayanır. Akıl da buluğa bağlanmıştır. Mecellede buluğ şöyle tarif edilir. “Haddi buluğ ihtilam ve ihbal (gebe bırakma), hayz ve habil (gebe kalma) ile sabit olur”(m. 986). Diğer bir maddede buluğa yaş sınırlaması getirilmektedir: “Zihni buluğun mebde’i erkekte tam on iki ve kızda tam dokuz ve müntehası ikisinde dahi tam on beş yaşıdır.”(m. 986). Türk Medeni Kanunu’nun 11. maddesinde “Rüşd on sekiz yaşın ikmalıyla başlar” denmektedir.¹³⁵

Buluğ için alt ve üst sınır koyan İslâm Hukuku, rüşd için bir sınır koymamıştır. Ebu Hanife ayrı bir görüş ileri sürer: “Sefeh olan çocuk yirmi beş yaşına geldiğinde malı kendisine teslim edilir”. Ama ortak görüş olan İmameyn’in görüşü şu ayete dayanır: “Allah’ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı akli ermezler (raşid olmayanlara) vermeyin Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine veriniz.” Bu ayette geçen “aklı ermezler” ifadesinin mutlaklığına dayanılarak yetimin kendi malında hukuki tasarrufta bulunamamasının illeti dikkatsiz ve ölçüsüz davranışlarının olması nedeniyledir. Çünkü malını yok etme tehlikesi vardır. Hükümün illeti devam ettikçe hüküm de devam eder ancak illet ne zaman kalkarsa o zaman bu konudaki hüküm de kalkmış olur.

2.4.3.Ehliyet Arızaları: Vucub Ehliyeti insanda insan olarak nitelendirilir. Zimmete ve insan olma vasfına dayadığından hayatta olduğu sürece her insan kural olarak tam vucub ehliyetine sahiptir ve hayatı boyunca devam eder. Tabii son olan ölümle ancak ortadan kalkar. Ehliyetin daralması veya yok olması, vucub ehliyeti değil eda ehliyeti için söz konusudur.¹³⁶

Türk Ceza hukukunda da kişinin ehliyetine tesir eden durumlar söz konusudur. Bedeni, akli ve ruhi durumuna etki eden tabii veya arizi amiller vardır. Konumuzun mesleğine göre, ehliyet ve sorumluluğun tam bulunmadığı fiillere tam ceza verilmez. TCK’nın 44. maddesinden 60. maddesine kadar subjektif

¹³⁴ Buhâri, *Hudud* 22.

¹³⁵ Zeydan, *age.*, 460.

¹³⁶ Hallaf, *age.*, 289; Bardakoğlu, *agm.*, 538.

unsura te'sir eden amilleri yani isnat kabiliyetini teşkil eden ehliyet ve mesuliyet safhalarını izah edilmiştir. TCK'da ceza akıl ve yas durumuna göre de dereceli bir ceza ehliyeti söz konusu olur.¹³⁷ Sözü geçen ehliyetler, insanın gelişmesinde paralel olarak gelişir, tekâmül eder. Şahısların beden veya akıllarını arız olabilen bazı bozukluklar da onun ehliyetini daraltır veya ortadan kaldırılabilir. İşte bunlara ehliyet arızaları denir.¹³⁸

Fıkıh usulcileri bunları ikiye ayırır

a- Semavi Arızalar: Meydana gelmesinde insan iradesinin tesiri bulunmayan arızalardır. Semavi arızalar Şari' tarafından takdir olunmuşlardır. İnsan kudretinin hariçinde olmalarından dolayı semaya nispet edilmişlerdir.¹³⁹ Semavi arızalar şunlardır:

1 Çocukluk Hali (sığar): İnsanın doğumundan baliğ olmasına kadar geçen dönemde bir şey olmadığı, ayrıca insanın yaratılışındaki gayeye zıt bir durum arz ettiği düşüncesinden hareketle ehliyet arızalarından sayılmıştır.¹⁴⁰

1.a. Doğumdan temyiz çağına kadar olan dönem: Bu dönemde çocuk tam bir vucub ehliyetine sahip olmakla birlikte eda ehliyetinden mahrumdur. Çünkü vucub ehliyetinin esasını hayat, eda ehliyetinin esasını ise temyiz kudretiyle birlikte akıl teşkil eder. Çocuk da hayat sahibidir, ama bu dönemde onun temyiz kudreti bulunmamaktadır. Dolayısıyla, mümeyyiz olmayan çocuğun hiç bir sözlü tasarrufu muteber değildir. Allah hakları konusunda hiçbir sorumluluğu yoktur. Kul haklarının da ancak mala taalluk eden kısmından mesuldür.¹⁴¹

1.b. Temyiz çağından buluğa kadar olan dönem: Bu dönemde çocuk, tam bir vucub ehliyetiyle birlikte noksan eda ehliyetine de sahiptir. Bazı istisnaları bulunmakla birlikte mümeyyiz çocuk da mümeyyiz olmayan çocuk gibidir. Ondan ayrıldığı noktalar: Farz olmamakla birlikte, eğer yerine getirecek olurlarsa, Allah haklarından olan ibadetler sahih olarak gerçekleşir. Bir de mümeyyiz olmayan çocuğun hiçbir mali tasarrufları geçerli, sırf zararına da olması muhtemel bulunan

¹³⁷ Öner, Hamdi, *agm*, 954; TCK: 46, 47, 48, 33, 54, 55, 56. maddeler.

¹³⁸ Karaman, *age.*, 90; Ebu Zehra, *age.*, 333.

¹³⁹ Zeydan, *El-Medhal*, 317; *El-Veciz*, 78.

¹⁴⁰ Haydar Efendi, *Usul-i Fıkıh Dersleri*, Üç Dal Neşriyat, İstanbul 1966, 482-483; Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslamiyye ve İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınları, İstanbul 1967, I 229.

¹⁴¹ Haydar Efendi, *age.*, 483.

mali tasarrufları geçersizdir. Faydasına veya zararına olması muhtemel bulunan mali tasarrufları ise velisinin iznine bağlıdır.¹⁴²

2. *Akıl Hastalığı (cünun)*: Delilik, “nadir istisnalar dışında akla uygun tarzda söz söylemeyi ve harekette bulunmayı engelleyecek şekilde aklın bozukluğudur” şeklinde tarif edilir.¹⁴³ Bu arıza, vucub ehliyetine tesir etmez ancak eda ehliyetine tesir eder ve onu ortadan kaldırır. Bu durumdayken vaki olan tasarruflarında kişi, mümeyyiz olmayan çocuk gibi kabul edilir.¹⁴⁴

3. *Bunama (ateh)*: Bu da, eda ehliyetine tesir eden bir arıza olup bazen akıllı bazen deli gibi harekete sevk eden bir akıl bozukluğudur. Bunaklar, gel git akıllı kimselerdir. Bunlar, ehliyet açısından mümeyyiz çocuklar gibidir.¹⁴⁵

4. *Uyku (nevm)*: “Şahsın akıl ve iradesini kullanmasını geçici olarak engelleyen tabii bir arızadır.”¹⁴⁶ Devam ettiği sürece eda ehliyetini ortadan kaldırır. Dolayısıyla, uyuyan bir kimsenin sözlü hiçbir tasarrufu geçerli değildir. Fiili tasarruflarından da bedeni olarak muaheze edilmez. Sebep olduğu zarar ve telef hadiselerinden mali açıdan sorumludur. Uyku, ibadetleri iskat etmez, ancak eda vaktini geciktirir.¹⁴⁷

5. *Bayılma (iğma)*: Uykudan daha az meydana gelen fakat ondan daha ağır bir arızadır. Bu da eda ehliyetine tesir eder ve devamı süresince onu ortadan kaldırır. Bayılmanın ehliyete tesiri aynen uykununki gibidir. Ancak, uzun (yirmi dört saatten fazla) süren baygınlık şahıstan namaz ibadetinin kaza mükellefiyetini de düşürür.¹⁴⁸

6. *Ölüm Hastalığı (marazu'l-mevt)*: Bundan maksat, ekseriyetle ölüme götüren veya ölümün kendisine bağlı olarak vuku bulduğu hastalıktır. Sınırlamalar ise hak sahiplerinin hakları nispetindedir ki, bu hak varisler için malın üçte ikisi, alacaklılar için ise alacak miktarıdır.¹⁴⁹

7. *Kölelik (Rıkk)*: Hükmi bir acziyet ifade eden kölelik, sahibini hür kimselerin ehil oldukları bir kısım tasarruflara ehil bulunmaz hale getiren bir

¹⁴² Zeydan, *el-Veciz*, 76.

¹⁴³ Sadru'sh-şeri'a, Ubeydullah bin Mes'ud, *et-Tavdih*, Matbaa El-Hac Muharrem Efendi El-Bosnevi, yy. 1304, II, 736.

¹⁴⁴ Zeydan, *age.*, 79; Karaman, *age.*, I. 191.

¹⁴⁵ Karaman, *age.*, I. 191.

¹⁴⁶ Karaman, *age.*, I. 192.

¹⁴⁷ Zeydan, *age.*, 82-83; Karaman, *age.*, I. 192.

¹⁴⁸ Zeydan, *age.*, 83.

¹⁴⁹ Karaman, *age.*, I. 194.

arızadır. Bu cümleden olarak kölelik, mülkiyet hakkına engel bir durumdur. Ancak, malın dışındaki şeylere malik olmaya engel değildir. Binaenaleyh, köle nikah, hayat ve kan haklarına maliktir.¹⁵⁰

8. *Unutma (nisyan)*: İhtiyaç duyulduğu zaman bir şeyi hatırlamamak demektir. Unutmak vucub ehliyetine de eda ehliyetini de ortadan kaldırmaz. Ancak, Allah hakları hususunda günaha girme açısından özür sayıldığı gibi, bazı ibadetlerin dünyevi hükmü hususunda da makbul bir özür sayıldığı gibi, bazı ibadetlerin dünyevi hükmü hususunda da makbul bir özür kabul edilmiştir. Mesela, unutarak yiyen bir oruçlunun orucu bozulmaz.¹⁵¹

9. *Ölüm (mevt)*: Ölüm, insanı tamamen aciz ve kuvvetten mahrum bırakan, ehliyeti yok eden bir durumdur. Dolayısıyla, kulun mükellef bulunduğu bütün dünyevi hükümleri düşürür. Ancak, üzerinde bulunan bir kısım kul haklarının malından ödenmesi gerekir.¹⁵²

10. *Ay hali (Hayız) ve Lohusalık (Nifas)*: Kadınlara mahsus bulunan bu haller, ne vucub ve ne de eda ehliyetini düşürürler. Ancak, namaz, oruç gibi ibadetlerin yerine getirilmesi bu arızalardan temizlenmeye bağlı olduğundan hayızlı ve nifaslı kadınlar, bu ibadetleri eda edemezler.¹⁵³

b-Mükteseb Arızalar: Bunlar, meydana gelmesinde şahsın irade ve ihtiyarının tesiri bulunan arızalardır.¹⁵⁴ Bu tür arızalar da şunlardır:

1. *Sarhoşluk (sekr)*: Bu konuyu müstakil olarak işleyeceğimiz için, burada üzerinde durmuyoruz.

2. *Sefahet (sefah)*: Sefahet, akıl mevcut olduğu halde, mali tasarruflarda dengeli hareket edememek, aklın ve dinin gerektirdiğinin aksine mali tasarruflarda bulunmak manasında kullanılır. Sefihlik, akli giderici bir durum olmadığı için ehliyeti de ortadan kaldırmaz. Ancak sefihlik, kişinin akla aykırı hareket etmesi münasebetiyle ehliyet arızalarından sayılmıştır. Bu da mali akit ve tasarruflarda kendisini gösterir. Binaenaleyh, ekseri fakihlere göre kişi sefihliği gidince ye kadar mali konularda hacr altında alınır.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Bilmen, *age.*, I. 233

¹⁵¹ Ebu Zehra, *Usulü'l-Fıkıh*, 341; Zeydan, *el-Veciz*, 82.

¹⁵² Zeydan, *el-Veciz*, 86

¹⁵³ Bilmen, *age.*, I. 231

¹⁵⁴ Zeydan, *el-Medhal*, 317; *El-Veciz*, 78.

¹⁵⁵ Bardakoğlu, *Ehliyet, DİA.*, İstanbul 1994, X, 533-539; Zeydan, *el-Veciz*, 94.

3. *Yolculuk (sefer)*: Yolculuk, her iki ehliyet de tesir etmez. Dört rekatlı farz namazları iki rekat olarak kılmak, sonra kaza edilmek üzere oruç tutmamak gibi kolaylıklar ve ruhsatlar bu cümlededir.¹⁵⁶

4. *Bilmemek(cehl)*: Bilmemek, ehliyeti yok eden bir arıza değildir. Ancak, bazı durumlarda özür sayılması söz konusudur. Şahısların ancak kendilerine bildirdiği taktirde öğrenebileceği konular ve olaylar bunlardandır. Ayrıca, İslâm ülkesi sayılmayan bir yerde (darü'l-harp) Müslüman olan bir kimsenin, haberdar edilmediği İslâmi hükümler konusundaki bilgisizliği de bir özür olarak telakki edilmiştir.¹⁵⁷

5. *Yanılmak (hata)*: Herhangi bir fiil veya sözün, yapanın yahut söyleyenin iradesine aykırı olarak meydana gelmesi manasında kullanılan yanılma ne vucub ne de eda ehliyetini ortadan kaldırır. Ancak, hata bazı tasarruflarda bir özür olarak kabul edilmiştir. İctihat yolu ile meydana gelmiş olan hata, Allah haklarında bir mazeret teşkil eder ve sahibini günahkar olmaktan kurtarır. Yine yanılma, şüphe bulunduğu zaman uygulanmayan had ve kısas gibi cezalarda da bir şüphe teşkil eder.¹⁵⁸

6. *Ciddiyetsizlik (helz)*: Bu kavram, “kendisiyle hakiki veya mecazi bir mana kastedilmeyen söz ve fiilleri ifade eder.” Hezl, her iki ehliyet de engel teşkil etmez. Yine hezl, teşebbüs ve rızaya da aykırı değildir. Ancak, bazı hükümlere tesir eder. Haber verme (ihbar) ile, alış veriş, kira gibi feshi kabil olan inşai tasarruflar bu cümledendir. Hezl, bunları hükümsüz kılar.¹⁵⁹

7-*Zorlama (ikrah)*: İkrâh, bir kimseyi, hoşlanmayıp yapmak istemediği bir şeyi yapmaya korkutma ve tehdit ile sevk etmektedir.¹⁶⁰ Zorlama, ehliyeti ortadan kaldıran bir durum değildir. Bunun, zorlanın (mükrehin) tasarruflarındaki tesirine gelince; bu hususta, konuyla ilgili genel kaideleri zikretmekle yetineceğiz:

a. Hanefilere göre bu husustaki genel kaide şudur: Zorlamanın, mükrehin tasarruflarını ortadan kaldırma (iptal etme) hususunda tesiri yoktur. Ancak zorlama, nispet değişikliğine sebep olabilir. Şöyle ki, bir tasarrufu şayet zorlayana nispet etmek mümkün olursa, tasarruf zorlayan hakkında hüküm ifade eder. Bu da

¹⁵⁶ Sadru'sh-Şeri'a, age., 459.

¹⁵⁷ Zeydan, *el-Veciz*, 126-127.

¹⁵⁸ Bardakoğlu, *agm.*, X, 533-539; Zeydan, *age.*, 91.

¹⁵⁹ Zeydan, *el-Veciz*, 91.

¹⁶⁰ Haydar Efendi, *age.*, 508.

zorlayana nispet etmek mümkün olmazsa, o takdirde tasarruf, zorlanan hakkında geçerli olur. Zina, yemek içmek gibi fiili tasarruflar ile sözlü tasarruflar bu cümledendir. Bu durumda manevi mesuliyet (günah) zorlayana aittir.

b. Şafiiler ve diğer fakihlere göre ise konuyla ilgili genel kaide şöyledir: Borcunu ödemesi için borçlunun satış yapmaya zorlanması gibi, şayet zorlama haklı olarak yapılmışsa, zorlanmanın tesiri yoktur. Tasarruf, yapan namına sahih olarak gerçekleşir. Eğer zorlanma haksız yere yapılırsa, dikkat edilecek husus, zorlamanın, zorlanılan (fail) hakkında sabit olmasıdır. Örneğin, birini öldürmeye zorlamak böyledir.

Şayet zorlama, zorlanılan şeyi yapmayı mubah kılıyor ve tasarrufun da zorlayana nispeti mümkün ise, tasarruf zorlayan hakkında geçerli olur. Başkasının malını telef etmeye zorlamak gibi. Eğer tasarrufun zorlayana nispeti mümkün değilse hüküm düşer, zorlayan hakkında da, zorlanan hakkında da meydana gelmez. Bütün sözlü tasarruflar bunlardandır.¹⁶¹

2.5. Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi Nazariyesi

2.5.1. Günümüz Hukukunda Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi

Günümüz Hukukunda Sarhoşluğun Çeşitleri şu şekildedir:

a- Arızî Sarhoşluk: İhtiyarı olmayan iradi ve istekli olmadan vuku bulan sarhoşluktur. Zorlanarak içmek durumunda kalmak, alkollü içki olduğunu bilmeden içilmesi gibi durumlarda gerçekleşen sarhoşluktur.¹⁶²

Arızî sarhoşlukta ceza sorumluluğu, kanunun aradığı şartlar bulunuyorsa cezayı tahfif eder veya kaldırır. TCK'nın 46. maddesindeki “Şuur veya hareket serbestisinin selbedilmiş olması” ve 48. maddesindeki “46. ve 47. maddelerde münderiç akli maluliyet halinde bulunmak” maddelerine dayanarak bu sarhoşluğu Arızî Tam Sarhoşluk ve Arızî Tam Olmayan Sarhoşluk olarak ikiye ayırabiliriz.

Arızî tam sarhoşlukta, şuurunun ve hareket serbestisinin tamamıyla kaybetmiş olan kişinin ceza görmemesi, kanunun şuur ve irade serbestisine dayanan “manevi sorumluluk” esasına uygundur.

¹⁶¹ Zeydan, *el-Veciz*, 112-113.

¹⁶² Erem, *age.*, I. 395

Arızî tam olmayan sarhoşlukta, TCK'nın 47. maddesinde akıl maluliyetinin “ehemmiyetli ölçüde azaltmış bulunması” şeklindeki tanıma uygun sarhoşluktur. Bu tür sarhoşlukta şuur ve iradenin mevcudiyetinden dolayı cezalandırılır. Fakat kısmi azalma olduğu için ceza da azaltılır.¹⁶³

Sarhoşken birden fazla suç işlemişse failin sarhoşluk ölçüsü dahil işlediği suçların kanundaki şartlarının mevcut olup olmadığı konusunda ayrı ayrı araştırma yapıp ona göre ceza verilmelidir. Sarhoşluğun arızî olup olmadığını tespit etmek için münferit her hadisenin ayrı ayrı incelenmesi ve failin içinde bulunduğu psikolojik ve sosyolojik şartların gözetilmesi gerekir.¹⁶⁴

b- İhtiyari Sarhoşluk: İsteyerek sarhoş olmaktır. Bu sarhoşluğun üç çeşidi vardır:

1- Kasti Sarhoşluk: Kendini sarhoş etme amacıyla içki içen ve sarhoş olan kimsenin halidir. İçme ve sarhoş olma fiilleri kasti yapılmaktadır. Eğer netice yani sarhoş olma irade edilmemişse kasti sarhoşluk olmaz. Bu durum, taksirli sarhoşluğa girer yani içmek iradi fakat sarhoş olmak iradi değildir. Taksirli sayılır aynı zamanda arızî sarhoşluğa da yakındır.¹⁶⁵

2- Tasarlanmış Sarhoşluk: İşlemeye karar verdiği bir suçun tahfif ve izalesi için sarhoş olmaktır.¹⁶⁶

3- İtiyadi Sarhoşluk: Tekrar ile alışkanlık kazandıran ihtiyari sarhoşluktur.

Türk Ceza Kanunu'nda İhtiyari Sarhoşlukta Ceza Sorumluluğu: İhtiyari sarhoşlukta üç ayrı nazariyeye varmak mümkündür;

a. Sarhoşlukta Kastı Kabul Etmeyen Nazariye: 45. maddeye göre “kast” ceza sorumluluğunda esas olduğundan tam sarhoş bir kişide de “irade” ve “şuur” serbestisi olmayacağından bunda “kast” aranmaz ve dolayısıyla ceza da verilmez.

b. Taksire Dayalı Mesuliyet Nazariyesi: 45. maddenin istisnasında “Failin bir şey yapmasının veya yapmamasının neticesi olan bir fiilden dolayı, kanunun o fiile ceza tertip ettiği ahval müstesnadır.”(TCK 45. f.1.) Ceza kanunumuz manevi sorumluluk esasını kabul etmesi nedeniyle taksirli suçlarda faile kanunda bu suça verilen ceza tatbik edilir.¹⁶⁷

¹⁶³ Erdem, *age.*, I. 395

¹⁶⁴ Alacakaptan, *age.*, 7.

¹⁶⁵ Alacakaptan, *age.*, 8.

¹⁶⁶ Zeydan, *Fıkıh Usulü*, 173.

¹⁶⁷ TCK (45.- 57. maddeler).

c. *Kanuni Mesuliyet Nazariyesi*: İhtiyari sarhoşluk halindeki insanların umumi kaidelere dayanarak sorumsuz tutulması gerektiği düşünülmüş ve bu durumda doğacak suistimalleri ve sosyal mahzurları düşünerek ihtiyari sarhoşluğa mahsus “kanuni sorumluluk” ilkesi kabul edilmiştir.¹⁶⁸

Türk Ceza Kanunu’nun sarhoşluğa getirdiği cezalar ve cezalarda yaptığı hafifletici ve cezayı kaldırıcı şartlar hukukçular tarafından tartışılmaktadır. Örneğin 571. maddede suç sayılan sarhoşluk durumundan dolayı başka bir suçun cezası tahfif ediliyor. Bu ise bir tenakuzdur.¹⁶⁹

Sarhoşluğun eda ehliyetini kaldırması ve mükellefiyetinin sınırlandırılması İslam hukukçuları tarafındanda tartışılmış, bu açıdan sarhoşluğun meydana geliş şekline göre -ehliyet etkisi de gözetilerek medeni hukuktaki arızı ve ihtiyari sarhoşluk gibi iki başlık altında sınıflandırılmıştır.

a. *Mubah Yolla Sarhoşluk*: Zaruret halinde, zorlanarak, sarhoşluk verdiğini bilmeden, ilaç vb. alarak kullanma şekilleriyle meydana gelen sarhoşluktur.

Bu yol ile sarhoş olan baygın hükmündedir. Sarhoşluk halinde Allah’ın haklarını eda etme mükellefiyeti düşmüş demektir. Baygınlık hükmü gibi ayıldıktan sonra kaza edilmesinde zorluk yoksa Yüce Allah’ın haklarını kaza eder. Sarhoşluk halindeki sözlerine itibar edilmez, sözlü tasarruflarının neticesi yoktur. Fiili tasarrufları ise kulların mali hukukuna nispetle hukuki neticeleri hâsıl olur. Telef ettiği can ve malların tazmininden mesuldür. Çünkü can ve malların dokunulmazlığı vardır. Bu dokunulmazlık hiçbir şekilde düşürülemez.¹⁷⁰

b. *Haram Yolla Sarhoşluk*: Bu çeşit sarhoşluğun hükmü ve bu sarhoşun tasarruflarının ne dereceye kadar muteber olduğu fakihlerin görüşleri farklıdır.

Sözlü Tasarrufları İle İlgili Görüşler: Fakihlerin bir kısmı haram yolla sarhoş olan kişinin ifadelerinin hükümsüz olduğunu, şer’i bir neticesinin olmadığını, boşama, alım-satım gibi hiçbir akitlerinin vuku bulamayacağını savunurlar. Bu görüşleri Hanefilerden Tahavi, İbni Kayyim, Ahmed bin Hanbel gibi Zahiriye ve Caferiye ekollerinin alimleri de kabul etmişlerdir.¹⁷¹

¹⁶⁸ Erem, *age.*, 395.

¹⁶⁹ Erem, *age.*, 395.

¹⁷⁰ Zeydan, *Fıkıh Usulü*, 168.

¹⁷¹ İbn Abidin, *age.*, VIII, 241.

Bir kısım fakih de şu görüşü savunur; sarhoşların sözleri muteberdir, şer'i neticeler hâsıl olur. Boşama ve alışveriş akdi gibi tüm tasarrufları muteberdir. Bu ifade, Şafiiler, Malikiler ve Hanefilerin istisnalar haricinde genel itibariyle kabul ettikleri bir görüştür.¹⁷²

Fiilleriyle Alakalı Görüşler: Sarhoşun, insanların hukuku ile ilgili fiillerinden, mali olarak mesul tutulduğu hususunda görüş ayrılığı yoktur. Bir can veya malı itlaf etse onu tazmin etmesi gerekir. Bu fiilî tasarruflarından dolayı bedenî olarak cezalandırılması konusunda cumhur, sarhoşun yaptığı tasarrufun şer'î hükmüyle cezalandırılır. Örneğin katil cürümünü işleyen kişi, suçun cezası olan kısasla cezalandırılır.¹⁷³

2.5.2. İslâm Hukukunda Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi

Sarhoşluğun, vücûb ehliyetine tesir etmediği açıktır. Çünkü daha öncede ifade edildiği üzere bu ehliyetin dayanağı hayattır. İnsan sağ oldukça, bu ehliyete de kendisinden ayrılmamaktadır. Eda ehliyetine gelince, bu konuda usulcüler farklı düşünceleri ileri sürmüşlerdir. Bazıları, asıl itibariyle sarhoşluğun akli gidermediğini, sadece, insanın aklının gerektirdiği işleri yapmasına engel teşkil ettiğini savunarak, sarhoşluğun hitap ehliyetini ortadan kaldırmadığını söylemişlerdir. Buna göre sarhoş olan kimse de teklife muhatap olacaktır.¹⁷⁴

Diğer bir kısım usulcülerse, sarhoşluğun akli hakikaten giderdiğini savunmuşlardır.¹⁷⁵ Bu görüşe göre, eda ehliyetinin esasını teşkil eden akıl bulunmadığı için, sarhoşta bu ehliyetin de bulunmaması, dolayısıyla sarhoştan mükellefiyetin kaldırılması ve sarhoşluğu süresince hiçbir şeyle muhatap olmaması gerekmektedir. Ancak, bu görüşü benimseyenlerin ekserisi, sarhoşluğun meydana geliş yollarını dikkate alarak, yerine göre akli hükmen var kabul etmişler ve sarhoşun yine muhatap sayıldığını söylemişlerdir. Görünüyor ki, bunlar, netice itibariyle, sarhoşluğun akli ve ehliyeti giderici olmadığını savunan birinci görüş sahipleriyle birleşmektedirler. Onlar da, ileride temas edileceği üzere, mubah yolla meydana gelen sarhoşluğun mükellef için bir mazeret teşkil ettiğini kabul

¹⁷² İbn Abidin, *age.*, 241.

¹⁷³ Zeydan, *age.*, 168.

¹⁷⁴ Ebu Zehra, *age.*, 344.

¹⁷⁵ Ebu Zehra, *age.*, 438

etmeleri açısından ikinci görüş sahipleriyle birleşmiş olmaktadır. Ancak, sarhoşluğun akli ve ehliyeti giderici olmadığını savunanlar, mubah yolla olan sarhoşluğu, bir nevi hastalık olarak telakki etmektedirler.¹⁷⁶

Genelde sarhoşun isnat kabiliyetini (cezai ehliyet) kabul eden modern hukukçular da bunun sebebini tartışmışlardır. Değişik görüşler yanında bazıları, ihtiyariyle sarhoşluk halinde isnat kabiliyetinin esasını kanuni mesuliyette ararken, bazıları da şahsın kendisini serbest olarak bu duruma soktuğu cihetle isnat kabiliyetinin var kabul olduğunu savunmuştur. “Son zamanlarda ileri sürülen bir nokta ise tam sarhoşluk halinde bulunan şahsın dahi kendisini kontrol etme imkânını büsbütün kaybetmediğini, isnat kabiliyetini mezkur esasa dayandırmanın, yani ihtiyariyle sarhoşluk halinde anlayabilme, isteyebilme kudretleri ortadan kalkmadığı içindir ki, hukuki anlamda isnat kabiliyeti mevcuttur demenin uygun olacağını müdafaa etmektedir.”¹⁷⁷

Sarhoşun mükellefiyeti açısından, sarhoşluğun nasıl meydana geldiği önem arz etmektedir. Fıkıh usulcileri bu bakımdan sarhoşluğu iki kısımda mütalaa ederler:

2.5.2.1. Yasak Olmayan (mubah, meşru) Bir Yolla Meydana Gelen Sarhoşluğun Ehliyete Etkisi: Sarhoşluk veren bir şeyin mecbur kalınarak yahut sarhoşluk verdiği bilinmeden alınması veya alınan bir ilacın insanı sarhoş etmesi gibi dinen meşru kabul edilen bir yolla meydana gelen sarhoşluktur. Bu çeşit bir sarhoşluk tasarrufların sıhhatine engel olması açısından baygınlık gibidir. Binaenaleyh, bu yola sarhoş olan kimse baygın olan şahsın hükmüne tabidir. Böylelerinin, nikâh ve talak da dâhil, bütün sözlü tasarrufları geçersizdir. Fiili tasarruflarına gelince, bunlar, suç teşkil eden fiiller (cürümler)inden bedeni olarak sorumlu tutulmazlar. Ancak, kulların mali hukukuna nispetle bu tasarrufların hukuki neticeleri meydana gelir. Bunlar, telef ettikleri can ve malların tazminatından sorumludurlar. Çünkü can ve mallar masum (dokunulmaz)durlar. Bunların dokunulmazlığını hiçbir mazeret ortadan kaldıramaz.¹⁷⁸

¹⁷⁶ İbn Abidin, *age.*, 232.

¹⁷⁷ Ebu Zehra, *age.*, 440-441.

¹⁷⁸ Udeh, *age.*, I, 583.

Mubah yolla sarhoş olan bir şahıs, sarhoşluğu süresince, Allah hakkı olan ibadetleri eda ile de mükellef değildir. Ancak, ayıldıktan sonra, geçirdiği ibadetleri kaza etmekle yükümlüdür.¹⁷⁹

Bütün bu hükümler, ulemanın ittifakla kabul etmiş olduğu hükümlerdir. Ancak böyle neticede birleşmiş olan âlimler, sebeplerde farklı düşünmüşlerdir. Sarhoşluğun akli giderici olduğunu kabul etmeyenler bu yolla meydana gelen sarhoşluğun bir çeşit hastalık olduğunu, bundan dolayı mükellefiyeti düşürdüğünü ileri sürerlerken diğerleri, akıl ve temyiz gücünün bulunmamasını bu neticeyi meydana getirdiğini söylerler.¹⁸⁰

Burada bir hususu daha açıklığa kavuşturmalıyız: Mubah yolla meydana gelen sarhoşluğun, baygınlık gibi telakki edildiğini, baygınlıktaki gibi, şahıslardan ibadetlerin eda mükellefiyetini düşürdüğünü kaydetmiştik. Ancak, baygınlık uzun süre devam eder. Bu esnada geçen ibadetleri kaza yoluyla telafi etmede bir güçlük söz konusu olursa, örneğin, baygınlık bir gün ve bir gece devam ederse baygın kimseden, geçirdiği namazları kaza mükellefiyeti de düşer. Mubah yolla meydana gelen sarhoşlukta da hüküm böyle midir?¹⁸¹

Sarhoşa ait hükümleri kendilerinden naklettiğimiz kaynaklarda bir açıklık yoktur. Onlar, bu sarhoşluğun baygınlık gibi olduğunu kaydederken herhangi bir istisnayı zikretmemişlerdir. Kaynakların bu mutlak ifadelerinden mubah yolla sarhoş olanın, bu konuda da baygın gibi olduğu anlaşılır. Nitekim, bazı müelliflerde, belki de bu anlayış sebebiyle ayıldıktan sonra, sadece kazası kendisine gerekecek olan ibadetleri kaza etmekle mükellef bulunduğunu söylemişlerdir. Ancak, İbn Nüceym (ö.970/1563) El-Muhit'ten naklen, ibadetleri kaza etme açısından, bu tür sarhoşluğun baygınlıktan istisna edildiğini ve sarhoşluğu bir gün ve bir geceden daha fazla devam etse bile, kendi fiili ile meydana geldiği için, ondan kaza mükellefiyetini düşmediğini söylemiştir.¹⁸²

¹⁷⁹ Zeydan, *age.*, 128.

¹⁸⁰ Koçak, *agm.*, 103.

¹⁸¹ Zeydan, *age.*, 128.

¹⁸² İbn Nüceym, Zeynel Abidin b. İbrahim, (öl.970/1562), *el-Eşbah ve'n-Nezair*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1998, 345.

2.5.2.2.Yasak (haram, gayr-ı meşru) Yolla Meydana Gelen Sarhoşluk:

Bu, sarhoşluk verdiği bilinen haram bir içkiyi, herhangi bir mazeret olmaksızın, bilerek alma neticesinde meydana gelen sarhoşluktur. Bu sarhoşluğun insan ehliyetine tesiri fakihler arasında tartışmalıdır. Fukahanın bu konudaki görüşlerini genel olarak şöyle gruplandırmak mümkündür:

2.5.2.2.1. Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisini Kabul Edenler:

Yasak yolla meydana gelmiş olan sarhoşluk da mükellefiyete manidir. Eda ehliyetini ortadan kaldıran bir arızadır. Binaenaleyh, sarhoş deli gibidir ve onun hiçbir sözlü ve fiili tasarrufu geçerli değildir. Kendisine sadece içki haddi uygulanır. Bu görüş, Zahiriler ve Osman el-Betti'ye (ö. 145/760) aittir. Ahmed b. Hanbel'den (ö. 164/855) yapılan bir rivayette de böyledir. Maliki, Şafii ve Hanbeli mezhebinden bazı âlimler de bu görüşü benimsemişlerdir.¹⁸³

Sarhoşun boşaması konusunda Hanifiler'den Züfer (ö.158/775), Muhammed bin Seleme (ö.278/891), Tahavi (ö.321/933) ve Kerhi (ö.340/951) ile İshak (ö.238/852), Ebu Sevr (ö. 246/860), Müzeni de böyle düşünmüşler ve sarhoşun talakının muteber olmadığını söylemişlerdir. Şafii'den (ö.204/819) yapılan bir rivayet de böyledir.¹⁸⁴

Haram yolla meydana gelmiş olsa bile sarhoşun sözleri muteber değildir, suç teşkil eden fiillerden de bedeni olarak cezalandırılmaz, kendisine sadece içki hadi uygulanır diyenler şu delillere istinat etmişlerdir:

a) “*Ey inananlar, sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın.*”¹⁸⁵ ayeti kerimesi gösteriyor ki, sarhoş ne dediğini bilmez. Ne dediğini bilmeyen kimse ise tasarruflarından sorumlu olmaz. Çünkü, o akıl sahibi değildir. Akıl sahibi olmayan kimselerde muhatap değildir.¹⁸⁶

b) Mükellefiyetin dayanağı anlamaktır. Hitabı anlamayanın mükellef tutulması söz konusu değildir.¹⁸⁷

c) İşlemiş olduğu günahdan dolayı kendisine ceza olsun diye mükellefiyetin devam ettiğini düşünmek de yanlıştır. Çünkü zaten dinde kendisine bir ceza takdir edilmiştir. Bunu değiştirmek, eksiltmek veya buna ilavede

¹⁸³ İbn Kudame, *age.*, VIII, 256.

¹⁸⁴ İbn Abidin, *age.*, VIII, 241.

¹⁸⁵ Nisa, 4/43.

¹⁸⁶ Ebu Zehra, *age.*, 439

¹⁸⁷ Ebu Zehra, *age.*, 439

bulunmak caiz değildir. Sonra, sarhoşun tüm tasarrufları sadece kendisini ilgilendiriyor da değildir. Örneği, ona bir ceza olsun diye boşanmasını geçerli saymada suçsuz, günahsız olan hanımı içinde zarar söz konusudur. Bir şahsı, bir başkasının günahından mesul tutmak caiz değildir.¹⁸⁸

d) Tasarrufların geçerli olması için kasıt veya kasıt şüphesi (mazinneti) şarttır. Bunlardan biri bulunmazsa tasarruf geçerli değildir. Sarhoşta ise bunların hiç biri mevcut değildir.¹⁸⁹

e) Mubah yolla meydana gelen sarhoşlukta kişi mesul tutulmadığına göre, burada da tutulmamalıdır. Çünkü akli ve temyiz gücü olmaması açısından ikisi arasında bir fark yoktur. Hüküm bakımından da olmamalıdır. Yollarının farklılığı, birinin meşru sayılan diğerininse gayr-ı meşru kabul edilen yolda meydana gelmesi neticelerine tesir etmemelidir. Nitekim, kazara ayağı kırılan bir şahısla, ayağını kendisi kasten kıran bir adam arasında fark gözetilmemiştir. Örneğin, ikisine de namazlarını oturarak kılma müsaadesi verilmiştir. Halbuki, birinin meydana geliş yolu kaza, diğerinki ise gayr-ı meşrudur. Fakat hüküm bakımından aralarında bir farklılık bulunmamaktadır.¹⁹⁰

2.5.2.2.2. Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisini Kabul Etmeyenler:

Gayr-ı meşru yolla meydana gelen sarhoşluk mükellefiyete engel değildir. Binaenaleyh, sarhoşun sözlü tasarrufları geçerli olduğu gibi, sarhoş işlemiş olduğu tüm fiillerinden hem bedeni hem de mali açıdan sorumludur. Örneğin, sarhoşken karısını boşamışsa talak meydana geldiği gibi, bir kimseyi haksız yere öldürmüşse kısas cezasına, zina yapmış veya birine iftira etmişse zina ve kazf haddi cezasına çarptırılır. Başta Hanefiler olmak üzere ekseri Malikiler, Şafiiler ve Hanbeliler tarafından benimsenmiş olan bu görüş, adı geçen dört mezhep içerisinde makbul karşılanmış ve mezhep görüşü olarak benimsenmiştir.¹⁹¹

Hanefiler, bu genel hükümlerden dinden dönme ile zina ikrarı, hırsızlık ikrarı, içki içme ikrarı gibi kendilerinden dönülmesi mümkün ve muhtemel bulunan ikrarları istisna etmişler ve sarhoş aleyhine bunları geçerli

¹⁸⁸ Koçak, *age.*, 110; Zeydan, *age.*, 130.

¹⁸⁹ Zeydan, *age.*, 130.

¹⁹⁰ Ebu Zehra, *age.*, 442.

¹⁹¹ Mehmet Vehbi, *Ahkam-ı Kur anıye*, Üç dal Neşriyat, İstanbul 1979, 458; İbn. Nüceym, *age.*, 345; Merğınani, *age.*, IV, 184-185.

saymamışlardır. Malikiler de, ikrarla akitleri bunda müstesna saymışlar ve sarhoşu ikrarıyla akitlerinden mesul tutmamışlardır.¹⁹²

Mubah olmayan bir yolla meydana gelen sarhoşluğu mükellefiyete engel görmeyen, sarhoşun tüm tasarruflarından sorumlu olacağını savunanlarda şu delilleri ileri sürmüşlerdir:

a) “*Ey inananlar, sarhoşken ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın.*”¹⁹³ ayet-i kerimesi, sarhoşluğun hitaba engel olmadığını gösterir. Çünkü, Eğer bu ayet, sarhoş olan kimseye yönetilmiş bir hitapsa durum açıktır. Sarhoş muhataptır. Yok, eğer ayık bir kimseye sarhoş olmadan önce yönetilmiş bir hitapsa, yine hüküm aynıdır, sarhoşun muhatap olmasını gerektirir.

Çünkü bu durumda ayık olan kimseye “sarhoş olduğun zaman namaza yaklaşma” demek gibi bir mana çıkar. Zira “*siz sarhoşken*” ifadesinin başındaki “vav” harfi hal içindir. Hal cümleleri ise şart ifade ederler. Eğer sarhoşluk, hitaba aykırı bir durum olsaydı bu şekilde bir takdir caiz olmazdı. Nitekim akli olan bir kimseye: “Delirdiğin zaman şunu yapma” demek caiz değildir.¹⁹⁴

b) Sarhoşluk, akli gideren, ortadan kaldıran bir durum değil, onu örten, bastıran ve insanı akli kullanmaktan aciz bırakan bir zevktir. Bu da gayr-i meşru bir sebeple meydana gelmiştir. Dolayısıyla, mükellefiyetin düşmesi için özür sayılamaz. Zira masiyet mükellefiyetin hafifletilmesinin bir sebebi olamaz.¹⁹⁵

Mubah yolla olan sarhoşlukta durum böyle değildir. Çünkü şahsın buradaki gafleti, acizliği gayr-i meşru bir sebeple meydana gelmemiştir. Bu, hakiki bir sarhoşluk değil, bir çeşit hastalıktır.¹⁹⁶

c) Sarhoşluğun akli giderdiğini kabul etsek bile, yine de sarhoşun muhatap olmadığını söyleyemeyiz. Zira sarhoş, kendisine haram olan bir şeyi işlemek suretiyle aklının izalesine kendisi sebep olmuştur. Günahı, mükellefiyetinin hafiflemesinin sebebi olamaz. Dolayısıyla, kendisine bir ceza ve onu engelleyici bir unsur olarak akli takdire var kabul edilir. Bunda garipsenecek bir durum da yoktur. Çünkü, isyan sayılan bir sebeple yok edildiği taktirde, hakikaten yok olan bir şeyi, tekrar yapılmasını önlemek amacıyla, takdire mevcut olanın hükmü

¹⁹² Merğınani, *age.*, IV., 184-185; Zeydan, *age.*, 129.

¹⁹³ Nisa, 4/ 43.

¹⁹⁴ Zeydan, *age.*, 130.

¹⁹⁵ Merğınani, *age.*, IV, 184; Zeydan, *age.*, 130.

¹⁹⁶ Zeydan, *age.*, 130.

verilir. Nitekim mûrisini öldüren bir kimseye mirastan hisse verilmemektedir. Mûris hakikaten ölü olduğu halde, katiline bir ceza ve suçu önleyici bir tedbir olması için, katile nispetle sağ kabul edilmiş ve varis durumundaki katil, mûrisine mirasçı kalınmamıştır.

d) İçki içen kimse, sarhoşluğun, şuuru giderdiğini, şuurun gitmesiyle de bazı suçlar işlenebileceğini bilir. Bunu bildiği halde isteyerek içki içerse, yaptığı bu işin bütün neticelerini göze almış demektir. Buna ilaveten, sarhoşluk bazı suçların işlenmesine sebep olduğuna göre, isteyerek sarhoş olan kimse sonuçlarını bildiği halde bu sebebi meydana getirmektedir. Sebebin meydana gelmesini sağlamak, onun neticesini istemektir.¹⁹⁷

e) Suç, suçu ortadan kaldırmaz. İçki içmek bir suçtur. Bunu neticesinde bir başka suçu meydana gelmişse, bu içki içme suçu diğerini mesuliyetini düşürmez. Mesela, bir kimse sarhoş olurda birine iftirada bulunursa bu hem sarhoş olma hem de iftirada bulunma suçunu işlemiştir. Yine, içki içip birini öldüren kimse, hem içki içip hem içki içmek ve hem de adan öldürmek suçunu işlemiştir. Her ikisinin de cezasını da çekmelidir.¹⁹⁸

f) Her ne kadar sarhoşken ifade edilen ibadetler sahih olmasa da, sarhoş olan şahıs ibadet mükellefiyetinden kurtulamaz. Edası sahih olmadığı için eda yoluyla olmasa bile kaza yoluyla bunu yerine getirecektir. Ayrıca, eda etmeme vebali de kendisinden sakıt olmamaktadır.¹⁹⁹

g) Sarhoşun talakını geçerli saydığımızda bir kısım kadınların zarar gördüğünü kabul etsek bile, bunun bir çok kadın hakkında bir hürriyet vesilesi ve kurtuluş çaresi mahiyetinde olduğunu görürüz. Şöyle ki, içki müptelası olan kimselerin nikâhları altında bulunan kadınlar, bazen büyük tehlike ve hücumlara maruz kalırlar. İçtiği içkinin tesiriyle ağzından çıkan kulağı duymayan bir kimse, bu yüzden daha büyük hadiseye sebebiyet vererek eşinin hayatına bile kastedebilir. Alkol yüzünden hasiyetini kaybeden, israfa ve saçıp savurmaya müptela olan bir erkek, çok kere eşini mesut edemez. Aksine, onun felaketine sebebiyet verir. İşte böyle bir kocadan kurtulmak için talak bir kurtuluş vesilesi olmuştur. Kadının elinde böyle bir imkânı almamalıdır. Şayet kadın, kocasının bu

¹⁹⁷ Ebu Zehra, *age.*, 440.

¹⁹⁸ Ebu Zehra, *age.*, 440.

¹⁹⁹ İbn Nüceyn, *age.*, 345.

haline razı ise onun için bu birliği iade yolu daima açıktır. Usulüne göre nikâhlarını yenileyebilirler.²⁰⁰

h) Hz. Peygamber, “Çocuk talakından başka tüm boşamalar caizdir” buyurmuştur.²⁰¹

j) Rivayete göre Hz. Ömer, içki içen kimseye uygulanacak ceza hususunda ashap ile istişarede bulunduğu zaman Hz. Ali: “ona seksen kırbaç vurmanı öneririz. Çünkü bu şahıs içince sarhoş olur, sarhoş olunca saçmalar, saçmalayınca da iftira eder. İftira edenin cezası ise Allah’ın kitabına göre seksen kırbaştır.” demiş, bu görüş Hz. Ömer ve diğer ashap tarafından da tasvip görmüştür. Sahabenin bu davranışı, sarhoşun ayık kimse gibi mütalaa etiklerini gösterir.²⁰²

k) Pek çok islam ceza hukukçusu, sarhoşun işlemiş olduğu suçlardan dolayı mesul tutulacağını ve kendisine ceza uygulanacağını savunmuşlardır. Zira eğer bu şahıs işlemiş olduğu had ve kısas gibi cezayı gerektiren suçlardan mesul tutulmazsa, din kurallarının yıkılmasına, kötülüklerinin yaygınlaşmasına kapı açmış, sebebiyet vermiş olur. Çünkü birini öldürmek, zina yahut hırsızlık yapmak isteyen şahıs, içki içip sarhoş olur ve bu suçları işleyebilir. Bu durumda, kendilerine ceza öngörülmediği takdirde, suçların artması isyan cezasının düşmesinin sebebi olur ki, buda doğru değildir.²⁰³

2.5.2.2.3. Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisini Kısmen Kabul Edip Etmeyenler: Bunlarda iki guruptur

A-Mubah olmayan yolla sarhoş olan kimsenin hiçbir sözlü tasarrufu muteber değildir. Ama yapmış olduğu tüm fiillerden, işlemiş olduğu bütün suç ve cinayetlerden hem mali ve hem de bedeni olarak sorumludur.

Bu görüş de Leys bin Sa’d’a (ö. 175/791) aittir. Ahmed bin Hanbel’den yapılan bir rivayet de böyledir. Diğer dört mezhebe mensup âlimlerden bazıları da bu görüştedir.²⁰⁴

Sözleriyle fiillerini ayrı mütalaa edip, haram yolla da olsa sarhoşun hiçbir sözünü geçerli saymazken tüm cürümlerinden sorumlu olunması gerektiğini söyleyenler de şöyle düşünmüşlerdir: Sarhoşun sözlerini hükümsüz saymada bir

²⁰⁰ Bilmen *age.*, I. 201.

²⁰¹ Tirmizi, *Talak*, 11.

²⁰² İbn Kudame *age.* VII, 256.

²⁰³ İbn Kudame, *age.*, IX, 358.

²⁰⁴ Ebu Zehra, *age.*, 439.

kötülük yoktur. Çünkü akıllı olmayan kimsenin sarf ettiği mücerret sözde her hangi bir zarar mevcut değildir.

Fiili tasarruflar ise böyle değildir. Bir fiil meydana geldikten sonra onu zararını yok saymak imkânsızdır. Zira, bu durumda tamamen zarar ve büyük bir düzensizlik söz konusudur ki, buna meydan verilmez. Ayrıca, sarhoşun suç teşkil eden fiillerinde sorumlu tutulmaması, suç işlenmeye cesaret bulmasına ve masum canlara kıymada bir sakınca görmemesine vesile olacaktır ki, bunun kötülüğü ortadadır.²⁰⁵

B- Bu görüşlerin yanında, sarhoşun tasarruflarını, lehinde ve aleyhinde olması, tek başına yapıp yapamaması açısından değerlendirmeye tabi tutan fakihlerin bulunduğu da burada işaret edelim. Bunlardan bazıları, nikah, Müslüman olmak gibi lehinde olanları geçersiz, talak, ikrarlar, tazminatlar gibi aleyhinde olanlarla, alış veriş, kira gibi hem lehinde ve hem de aleyhinde olabilecekleri, bir ceza olarak, geçerli sayarken bazılarda, boşama, azad etme gibi tek başına yapabilceği tasarrufların, cinayelerini gecerli; alış veriş, kira, nikah gibi tek başına yapamayacaklarını ise hükümsüz saymışlardır.²⁰⁶

Burada, hangi görüş benimsenirse benimsensin, sarhoşun kul haklarına ilişkin olan fiili tasarruflarında, mali acıdan sorumlu olduğunda şüphe yoktur, yani, birini öldürmüş veya başkasına ait malı telef etmişse bunları tazminle mükellef bulunmuşsa fukahanın itifak halinde oldukları bilinmektedir. Çünkü, daha önce de ifade olunduğu gibi, can ve mallar dokunulmazdırlar, onların dokunulmazlığını hiçbir mazeret ortadan kaldırmaz.²⁰⁷

Hanefiler de İslâm'dan dönmesi ile kendisinden dönülmesi muhtemel olan ikrarlarını geçerli saymazken şu gerekçeleri ileri sürmüşlerdir:

a) Şari', sarhoşu dinin fer'i meselelerinde sorumlu tutmuştur, ama dinin asıl sayılan itikat konularında mesul tutmamıştır. Bunun delili, "*Sarhoşken namaza yaklaşmayın*"²⁰⁸ Ayetinin nüzul sebebini gösteren Abdurrahman bin Avf'ın rivayet ettiği olaydır. Bu hadise göre, sarhoş olduğu halde namaz kıldırırken Kafirun Suresi'ndeki: "Sizin taptıklarınıza ben tapmam" ayetini: "sizin

²⁰⁵ Koçak, *age.*, 113.

²⁰⁶ Ebu Zehra, *age.*, 439.

²⁰⁷ Udeh, *age.*, 1, 583-584; Zeydan, *age.*, 129; Zeydan, *el-Veciz*, 129.

²⁰⁸ Nisa.4/ 43.

taptıklarınıza ben taparım” şeklinde okuyan Müslüman’ın küfrüne hükmetmemiştir. Halbuki bu küfrü gerektiren bir durumdur. Üstelik onların sarhoşluğu hiçbir şeyi idrak etmeyecek seviyededir. Zira onlar, namaz vakti geldiğini idrak etmiş ve kalkıp namaza durmuşlardır bu da gösteriyor ki Şari’ itikat konusunda sarhoşa acıdığı halde fer’i meselelerde sarhoşu cezalandırmıştır. Bundan dolayıdır ki Hanefiler, sarhoşken Müslüman olan bir kâfirin Müslümanlığını sahih kabul etmişizdir.²⁰⁹

b) Sarhoşun irtidadı (İslâm’dan dönmesi) istihsanen geçerli sayılmamıştır. Çünkü İslâm’dan dönmede esas, itikadın değişmesidir. Buda kasıtsız meydana gelmez. Sarhoşun kastının olmadığı ise açıktır.

Gayr-i ciddi olarak dinden dönen kimsenin de kastı yoktur. Böyle olmasına rağmen onun irtidadı geçerli sayılıyor. Halbuki kastı bulunmadığına göre onun dinden dönmesi de geçerli sayılmalı denemez. Çünkü gayr-i ciddi olarak dinden dönmek, dini istihfaf (küçümseme)dir. Dini hafife almak ise küfrü gerektirir. Sarhoşun dinden dönmesini de dinle alay kabilinden sayamayız. Zira akli başında olmayan biri her hangi bir şeyle alay etmekle vasıflandırılmaz.²¹⁰

c) Diğer taraftan, sarhoşta akıl hakikaten bulunmadığı halde takdire var kabul edilmesi, istenmeyen bir durumun meydana gelmesini önlemek içindir. Böyle önleyici bir tedbire ihtiyaç ise fitri bir meyilden dolayı sıkça meydana gelmesi muhtemel şeyler için söz konusudur. İrtidat ise, fitri meyil gibi bir sebebi bulunmadığı için, böyle sıkça meydana gelecek hadiselerden değildir. Dolayısıyla, dinden dönmede önleyici bir tedbir olarak akli takdire var kabul etmeye ihtiyaç yoktur.²¹¹

d) Sonra şu da var ki, sarhoşun aklının hakikaten yokluğu tercih edilirse, Müslümanlığının sona ermesi söz konusudur. Böyle durumlarda, Müslümanlığın devamını sağlayan yön tercih edilir. Çünkü, “İslâm her şeyden üstündür, hiçbir şey ona üstün gelmez.” Bundan dolayıdır ki, zorla Müslüman olmuş bir kâfirin Müslümanlığına hükmedildiği halde kalpten inanmadıkça, zorla İslâm’dan döndüğü söylenen bir Müslüman’ın küfrüne hükmedilmez.²¹²

²⁰⁹ Koçak, *age.*, 113

²¹⁰ Haydar Efendi, *age.*, 500; Zeydan, *age.*, 131.

²¹¹ Zeydan, *age.*, 131.

²¹² Haydar Efendi, *age.*, 500; Zeydan *age.*, 500.

e) Kendisinden dönülmesi muhtemel ikrarlarına gelince, sarhoşun, herhangi bir konuda sebatı ve istikrarı yoktur. Dolayısıyla, onun bu hali ikrarından dönme gibi telakki edilmiş ve bu konulardaki ikrarları geçerli sayılmamıştır. Üstelik sarhoşun, kendine karşı yalan söyleme şüphesi de vardır. Böyle bir şüphede sırf Allah hakkı olan hadlerin uygulanmamasının bir sebebi olarak kabul edilir.²¹³

2.5.2.3. Münakaşa ve Tercih: Bütün bu görüşler ve deliller incelediğinde, sarhoşun sözlerini ve fiillerini kabul edenlerin delillerinin daha sağlam ve geçerli olduğu görülür. Zira: Çünkü:

1. Sarhoş hem içki içmekle suç işlemiş hem de başkalarına karşı taciz edici fiiliyle suç işlemiştir. Bu durumda, kendisine karşı suç işlenen, mağdur olan şahsın değil de, her iki halde de suç işlemiş sarhoşun himayeye müstahak görülmesi makul sayılmaz.²¹⁴

2. Kaldı ki, bu şahsı normal halde iken cesaret edemediği bir suçu işlemek için içki almış olması da uzak bir ihtimal değildir. İbn Teymiyye'nin de ifade ettiği gibi bu maksatla içki içip suç işleyen kimsenin vebalinin, aynı suçu normal halde işleyeninkinden daha büyük olduğu açıktır. Şimdi, aynı suçu normal halde işleyen şahsa kanunda, öngörülen cezayı verirken, bazı modern hukukçuların da savunduğu gibi ondan daha büyük vebal altındaki sarhoşa o cezayı bile vermemek hangi adalet anlayışıyla bağdaşır?²¹⁵

3. Üstelik bu maksatla içki alan kimsenin, şuurunu tamamen kaybettiğini söylemek de zordur. Zira, şahıs, sarhoş olmadan önce kafasına koyduğu bir fiili, sarhoş olduktan sonra aynen uygulama sahasına geçirmiştir. Bu durumdaki bir sarhoşun, şuurunu kaybettiğini söylemek nasıl mümkün olur?²¹⁶ Zaten ekseri âlimler, yeri gökten, kadını erkekten ayırmayacak derecede sarhoş olan kimseyi tasarrufları açısından deli gibi telaki etmişlerdir.

4. İslâmi telakkinin aksine, modern hukukta içki içmek suç sayılmadığı halde bugün pek çok modern ceza hukukçusu da, kendi isteğiyle içki içip sarhoş

²¹³ İbn Abidin, *age*, 240.

²¹⁴ Zeydan, *age.*, 132.

²¹⁵ Ebu Zehra, *age.*, 442.

²¹⁶ Ebu Zehra, *age.*, 441.

olduktan sonra suç işleyen kimseyi mesul tutmuş ve ihtiyari sarhoşluğun cezai ehliyeteye engel olmadığını kabul etmişlerdir.²¹⁷ Örneğin, T.C.K., md. 48/2 de “ihtiyari sarhoşluk veya ihtiyariyle kullanılan uyuşturucu maddede tesiriyle işlenen fiiller bu maddenin hükümünden harihtir.” hükmü konularak sarhoşluk, cezayı düşürücü ve ya hafifletici sebep olarak kabul edilen akli maluliyet cümlesinde sayılmamıştır.²¹⁸

5. “*Ey inananlar, sarhoşken ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın.*”²¹⁹ ayet-i kerimesi, sarhoşluğun hitaba engel olmadığını gösterir. Çünkü, aa) Eğer bu ayet, sarhoş olan kimseye yönetilmiş bir hitapsa durum açıktır. Sarhoş muhataptır. ab) Yok, eğer ayık bir kimseye sarhoş olmadan önce yönetilmiş bir hitapsa, yine hüküm aynıdır, sarhoşun muhatap olmasını gerektirir.

Çünkü bu durumda ayık olan kimseye “sarhoş olduğun zaman namaza yaklaşma” demek gibi bir mana çıkar. Zira siz sarhoşken ifadesinin başındaki “vav” harfi hal içindir. Hallerse şart ifade ederler. Eğer sarhoşluk, hitaba aykırı bir durum olsaydı bu şekilde bir takdir caiz olmazdı. Nitekim akli olan bir kimseye: “Delirdiğin zaman şunu yapma” demek caiz değildir.²²⁰

6. Görülüyor ki, bütün gerçekleri dikkate almazsak bile sarhoşun, suçlarından sorumlu tutuluşunu kötülöklere yol açan vesileleri önlemek (sedd-i zerayi) kaidesi teyit etmektedir. Pek çok şer’i nass ve usul de bu kaidenin doğruluğunu göstermektedir.²²¹ Bütün bunlar muvacehesinde, sarhoşun sözlerinin muteber olmayacağı, cürümlerinden ise tamamen mesul tutulacağı görüşünün tercihe şayan olduğu söylenebilir.²²²

Sarhoşun, cürümlerinden sorumlu tutulmayacağı ve suç için öngörülen cezaya çaptırılmayacağı hususundaki delillerde makbul delillerdir.

1-“*Ey imanlar edenler sarhoşken ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın.*”²²³ Ayet-i kerimesi de gösteriyor ki sarhoş ne söylediğini bilmemektedir. Ne söylediğini bilmeyenin, söylediği sözde kasıtlı olmadığı açıktır. Halbuki sözün muteber olması kasıtlı olmasına bağlıdır. O halde sarhoşun

²¹⁷ Erdem, *age.*, 392.

²¹⁸ Bkz. T.C.K. Md.46, 47, 48.

²¹⁹ Nisa. 4/ 43

²²⁰ Zeydan, *age.*, 130;

²²¹ Zeydan, *age.*, 133.

²²² Zeydan, *age.*, 133.

²²³ Nisa 4/ 43

sözlerini itibar edilmemesi hukuken uygun bir davranış olmaktadır. Nitekim “Talak” kelimesinin manasını bilmeyen bir yabancıнын bu lafı bilmeden söylemesi neticesinde talak vaki olmaz.²²⁴

Yukarıdaki ayet-i kerimeyi, sarhoşun mükellefiyetine delil olarak kullanmak doğru değildir. Çünkü bu ayet, sarhoşluk halindeki sarhoşa tevcih edilmiş bir hitap değildir, ayık hallerinde Müslümanlara tevzi olunmuş bir hitaptır. Bundan maksat, sarhoş olan kimsenin namaza yaklaşımdan men etmek değildir, namaz vakti yaklaştığı, zaman Müslümanları içki içmelerini ve ya insanın idrakini ve anlayışını ihlal edecek derecede içkide ifrata gidilmeleri önlemektir. Aksi takdirde bu, teklifi anlamayanın mükellef olmasının gerektirir ki, bu da mükellefiyetin şartlarından olan teklifi anlama şartına aykırı düşer. Bu ayet “şu halde siz ancak Müslüman olarak can verin.”²²⁵ ayet-i kerimesine benzettir. Bu ayetten maksat onları ölmekten nehyetmek değil, ölüm kendiliğine gelinceye kadar emirdir.

Ayrıca, bu ayetin içkiyi kesin olarak yasaklayan ayetten önce indirildiğini (ve dolayısıyla neshedilmiş olduğunu) dikkatten uzak tutmamalıdır.²²⁶

3- Bunu, murisini öldüren katile kıyas etmek de uygun olmayan bir kıyas (Kıyas ma’a'l-farık)tır. Zira katil vaktinden önce mirasını almak için murisini öldürmeyi kast etmiştir ve bu yüzden mirastan mahrum bırakarak cezalandırılmıştır. Hâlbuki sarhoş, sarhoş olmayı kast etmiştir, mesela, sarhoşken karısını boşadıysa, boşanmanın meydana gelmesini kast etmemiştir. Böyle olunca, onun boşamasının vuku bulunmaması gerekir.²²⁷

4- Sarhoşun tasarruflarının teklif kabilinden olmayıp hükümleri sebeplere bağlılığı açısından değerlendirmeye tabi tutularak sebep meydana gelince, hüküm de kendilerinden meydana gelir. Binaenaleyh, hükmün sebebi olan tasarruf sarhoş tarafından meydana getirilince neticesi olan hüküm de meydana gelir, şeklindeki bir değerlendirme de yanlıştır. Çünkü, teklif kabilinde olan hükümler için birtakım şartlar arandığı gibi vaz’i hükümler için de aranır. Binaenaleyh, aynı şey değil

²²⁴ Zeydan, *age.*, 132

²²⁵ Bakara 132.

²²⁶ Zeydan, *age.*, 132.

²²⁷ Zeydan, *age.*, 132.

uyuyan ve sarhoş olan kimseler için geçerlidir, halbuki bunların tasarruflarının muteber olduğunu söyleyen alim yoktur.²²⁸

5- Sarhoşun bir ceza olarak, sözlü tasarruflarından mesul tutulduğunu düşünsek bile, onun suçsuz olan karısına da uygulanmış bir ceza ile cezalandırmayı nasıl düşünebiliriz?²²⁹

6- Bunun pek çok kadın için, ayyaş kocalarının elerinden kurtulma vesilesi olduğunu, şayet kadınlar razı ise nikâhlarının yenilenmesinin mümkün bulunduğu şeklindeki bir savunma da pek tutarlı görünmüyor. Zira sarhoş olan bir erkeğin, karısını hangi sebeple ve nasıl boşayacağı belli değildir. Belki de yuvasını sebepsiz yere, bir daha kuramayacak şekilde yıkacaktır. Malum olduğu üzere, İslâm Hukukunda her boşama, sadece bir nikâh yenilemesiyle kolayca telafi edilecek cinsten değildir. Ayrıca bu mümkün olsa bile, bu duruma düşmüş eşlerin, başkalarına karşı utanç duyma, dedikodudan çekinme v.s gibi sebeplerle nikâh yenileyerek bir araya gelmeleri kolay değildir. Hâlbuki kocasının ayyaşlığı yüzünden, geçimi bu derece bozulmuş, bir kısım tehlike ve hücumlara maruz bulunan mutsuz bir eşin eğer istiyorsa, bu durumdan kurtulmak için mahkeme yoluna başvurması daima mümkündür ve bu yol daha geçerli ve her bakımdan daha emniyetlidir.²³⁰

7- Sarhoşun talakını muteber sayan Sahabe ve Tabiun alimleri bulunduğu gibi saymayan Sahabe ve Tabiun alimler de vardır. Bu konu üzerinde ittifak sağlanmış bir konu değildir.²³¹

²²⁸ Ebu Zehra, *age.*, 441.

²²⁹ Zeydan, *age.*, 132.

²³⁰ Bilmen *age.*, II. 201.

²³¹ Koçak, *age.*, 118.

**ÖZEL HÜKÜMLER AÇISINDAN SARHOŞLUĞUN
CEZA EHLİYETİNE ETKİSİ**

3.1. Kisas ve Diyet Suçlarında Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi

3.1.1. Öldürme Suçunda

Kisas, denklik eşitlik manasındadır. Suç ile ceza arasında bir misliyet, benzerlik olduğundan o sahada konulan cezaya kisas denilmiştir. Kasten öldürenin öldürülmesi, bir uzvu kesenin uzvunun kesilmesi gibi.²³²

Diyet, bir işe karşılık bedel verilen şeydir. Cinayet sebebiyle mağdurun kendisine veya mirasçılara bir nevi tazminat olarak verilmesi gereken maldır.

Kisas ve diyet şahıslara ait bir haktır, binaenaleyh kisas hakkı sahibi bu hakkından vazgeçip diyet isteyebileceği gibi o hem kisas hem de diyetten vazgeçebilir.²³³

Kisas ve diyeti gerektiren suçlar şunlardır:

- a. Amden Katl: Bir kimseyi haksız yere yaralayıcı bir aletle ve ya onun hükmünde olan bir şeyle kasten öldürmektir.
- b. Şibhi Amd İle Katl: Bir kimseyi, yaralayıcı aletlerden sayılmayan bir şey ile haksız ve kasten öldürmektir
- c. Hataen Katl: Bir kimseyi kasıt olmaksızın yanlışlıkla öldürmektir.
- d. Bir kimseyi öldürmek kastı olmaksızın isteyerek yaralamak veya dövmek.
- e. Bir kimseyi öldürmeyi kastetmeksizin yanlışlıkla yaralamak ve dövmek.

Günümüz hukukunda Arızı sarhoşluk nedeniyle adam öldürme suçundan muaf olur ancak ihtiyari sarhoşluk konusunda kanunun taksirli suç saydığı fiilleri işleyenler, o fiiller için konulmuş cezalar görürler. Kanunun kasti suç saydığı fiilleri işleyenlere de ihtiyarî sarhoşun işlediği kasti suçun cezası verilir.²³⁴

3.1.2. Müessir Fiil Suçunda

Kasten veya hataen adam yaralama suçlarına İslâm hukukçuları cinayet derler ve fıkıh kitaplarında, söz konusu cinayet kelimesi, geçen beş çeşit cürüme genel mahiyette alem olmuştur. Bazı fakihler de en çok işlenilen müessir fiil, yaralamaya istinaden ve ondan kinaye alarak hepsine birden “el-cerah” diğerleri

²³² Udeh, *age.*, 79.

²³³ Zeydan *age.*, 343.

²³⁴ Erem, *age.*, 392.

de aktarılan kanı göz önünde tutarak “ed-dima” başlıkları altında incelemiştir.²³⁵

Günümüz hukukunda kanun, ihtiyari sarhoşluk halinde (veya ihtiyarıyla kullanılan uyuşturucu madde tesiriyle) işlenen suçlar hakkında 46. ve 47. maddede yazılı hükümlerin tatbik edilmeyeceğini bildirmektedir.²³⁶ İslam Hukukunda müessir fiil haram yolla gerçekleşen bir sarhoşluk sonucunda meydana gelmişse bu tür sarhoşluğun ceza ehliyetini kaldırmayacağını savunanların görüşüne dayanarak ceza verilir.²³⁷

3.2. Had Cezaları Açısından Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi

Hadd lügatte men manasındadır. Eski dilde bir yere girip çıkmayı kontrol eden kişiye “haddad” denilirdi. Bir şeyin maliyetini, sınırını tayin eden işaretler de hadd denilir ki çoğulu “hudud”dur.²³⁸ Haddin ıstılahtaki anlamı ise “ Ceza müeyyidesinin uygulanmasını gerektiren fiilleri işlemekten insanları alıkoymak için Allah’ın hakkı olarak O’nu ta’zimen ve emrine uyarak farz kılınan miktarı belli cezalar demektir.”²³⁹

Haddin Allah hakkı olarak belirtmesinin sebebi, bu cezaların Allah’ın bir emri olarak yerine getirilmesi ve bu cezaların uygulanmasında fert ve toplumun her hangi bir müdahalesinin söz konusu olmamasıdır. Bu özeliğiyle hadd, miktarının tayin edilmiş olması yönüyle kul hakkı olan kısas cezasından; miktarı tayin edilmemiş olan ta’zir cezasından ayrılmaktadır.

Haddin tarifindeki Allah hakkı tabiri, “ toplumun hakkı (amme hukuku) olarak tasvir edilmiştir. Bu fikirlerin doğruluğunu kanıtlamak için de İslâm hukukunda Allah hakkı olarak belirtilen cezaların hepsinden umumi menfaat gözetildiği esasına dayanmaktadır. Umumi menfaat ise, kötülüğü insanlardan uzak tutmak ve onlar için gerekli olan emniyet ve güvenliği sağlamaktır. Zira suçların zararı topluma yönelik olduğu zaman cezanın faydası da topluma yönelik olur.”²⁴⁰

Hadleri iki kısma ayırabiliriz. Birinci Kısım: Suç sahibi olduktan sonra affetme ve anlaşmanın cari olmadığı hadlerdir. Bunlar hukuki ammeyi teşkil

²³⁵ Çalışkan, *age.*, 373.

²³⁶ Erem, *age.*, 391.

²³⁷ İbn. Nüceym, *age.*, 345.

²³⁸ Bilmen, *age.*, III, 14.

²³⁹ Çalışkan, *age.*, 373.

²⁴⁰ Çalışkan, *age.*, 373.

ederler ve altı çeşittir: Haddi Zina, haddi kazf, haddi hamr, haddi sekr, haddi sirkat, haddi kat-ı, tarık. Bunlara halis Allah hakları denir. İkinci kısım, suçun sübutundan sonra affa ve anlaşmaya yol bulabilen anlaşmaya yol bulabilen hadlerdir, bunlar şahıslara ait haklar da denir. Kısas gibi²⁴¹

Hadd cezasını gerektiren suçlar, şari tarafından tayin edilmiştir. Bu cezayı gerektiren suçlar şunlardır:

- 1- Zina suçu
- 2- Kazf suçu (iffetli bir kadına zina isnadında bulunmak)
- 3- Şürb suçu
- 4- Hırabe suçu
- 5- Rıdde suçu
- 6- Bağy²⁴²

Bazı İslâm hukukçuları sarhoşluk veren uyuşturucu maddeleri kullanmayı şürb (şarap içme) suçundan ayrı bir suç kabul etmişlerdir. Şarap içenin sarhoş olmasında; sarhoşluk veren maddeleri kullanan kimsenin ise ancak, sarhoş olduğu takdirde cezalandırmasını bu ayrımlarına sebep göstermişlerdir.

3.2.1. Had Suçlarının Özellikleri

Hadd cezalarının özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

a. Hadd Cezalarının Tamamı Allah Haklarındandır: Allah hakkı, Allah'ın emir ve yasaklarıdır. Allah haklarında menfaat belli kimseler ait olmayıp toplumun tamamına yöneliktir. Allah'ın emirlerindeki menfaatlerin şümulü, yasaklarındaki tehlikelerin büyüklüğü sebebiyle bu haklar Allah'a nispet edilirler. Kul haklarında ise menfaatin tamamı, kula aittir, diyet ve tazmin gibi.²⁴³

b. Hadd cezalarının belli bir miktarı olup bu miktarın indirilmesi mümkün değildir. Hadd cezasını gerektiren suçu işleyen kimseye hadd cezası, Şari'in emrettiği şekilde, çoğaltmadan ve azaltmadan belirtildiği miktarda uygulanır. Çünkü bu cezalar, ya Kuran'ın bir ayetiyle ya da Hz. Peygamber'in bir hadisiyle belirtilmiştir.

²⁴¹ Bilmen, *age.*, III, 188.

²⁴² Çalışkan, *age.*, 375.

²⁴³ Zeydan, *age.*, 337.

c. Hadd cezalarını yerine getirmeyi, devlet başkanı başka birisine devredebilir. Hadd cezaları, ancak devlet başkanı veya onun görevlendireceği bir kimse tarafından yerine getirilir. Bu görüş Hanefî hukukçularına göredir. Şafilere ise, hadd cezalarının tatbikinde bu görevi devlet başkanının yerine getirmesi şart aranmamaktadır.

Hz. Peygamber, hayatında hadd cezalarını uygulamış, kendisinden sonra gelen halifeler de aynı yolu izlemişlerdir. Hadd cezasının uygulanması esnasında devlet başkanının hazır bulunması şart değildir. Zira Hz. Peygamber, “Ey Enescik! Şu adamın karısına git. Eğer itiraf ederse, onu recm ediver” buyurmuşlardır. Eğer hadd cezası uygulanması esnasında devlet başkanının hazır bulunması gerekseydi, Hz. Peygamber Enes’i göndermez, kendisi giderdi. Aynı şekilde Hz. Peygamber Maiz bin Malik’in recmedilmesini emretmiş, kendisi hazır bulunmamıştır.²⁴⁴

Hadd cezaları, şüphe söz konusu olduğu zaman tatbik edilmezler. Zira hadd cezalarında genel kaide, cezaların şüphenin varlığı halinde uygulanmamasıdır. Bu konuda Hz. Peygamber: “Hadd cezalarını def etme çaresi buldukça def ediniz. Eğer onun için çıkar yol varsa, hemen kendisine yol verin; Çünkü devlet reisinin af konusunda hataya düşmesi, ceza konusunda hata etmesinden daha hayırlıdır.”²⁴⁵ buyurmuşlardır.

d. Hadd cezalarını gerektiren suçların aynı cinsten olup birden fazla işlenmişse, sadece tek hadd cezası uygulanır.

İslâm hukukunda genel kaide, cezaların tedahülün geçerli olmasıdır. Bu sebeple sanığa işlediği aynı mahiyetteki suçlar, birden çok olsa bile bir hadd cezası uygulanır. Zira hadd cezalarının uygulanmasından maksat, sanığı suç işlemekten menetmektir. Bu maksat da tek bir haddin uygulanmasıyla hasıl olmaktadır.²⁴⁶

e. Hadd cezalarında sulh geçerli olmadığı, gibi af ve şefaât da kabul edilmez. Hadd cezalarında sulh geçerli olmadığı gibi af, ve şefkat de kabul edilmemektedir. Buna delil olarak Hz. Peygamber’in şu hadisi görülmektedir: “Mahzum oğulları

²⁴⁴ Ebu Davud, Süleyman b. Eş’as es- Sicistani, (öl.275/888), *Sunen*, Darul Fikr, yy., ty., *Hudud*, 24

²⁴⁵ Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, (öl.279/892), *el-Camiu’s-Sahih*, Matbaatu Mustafa el-Bab el-Halebi, Kahire 1975, C. IV, 33.

²⁴⁶ Çalışkan, *age.*, 385; Schacht Joseph, *İslam Hukukuna Giriş*, Çev. Mehmet Dağ.-Abdulkadir Şener, Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yay. Ankara 1977, 185.

eşrafından bir kadın (Fatıma bin Esved), mücevherat çalmıştı. Kureyş: “Bu kadına ceza uygulanmaması için Hz Peygamber’e kim başvurabilir?” diyorlardı. Hiç kimse buna cesaret edemiyordu. Nihayet Üsame bin Zeyd cesaretlenerek bunu Hz Peygamber’e söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Vaktiyle İsrailoğulları, aralarında büyükler ve nüfuz sahipleri çalarsa, onları serbest bırakırlardı da zayıf olanlar çalarsa, onların ellerini keserlerdi. Eğer kızım Fatma çalmış olsaydı, onunda elini keserdim.”²⁴⁷ buyurmuştur.

Esasında işlenen suçun devlet başkanına ulaşmasından önce şefaatte bulunabilir ve sulh yapılabilir. Durum devlet başkanına iletdikten sonra sulh ve şefaet mümkün değildir. Zira Hz. Peygamber: “Hadd cezasını gerektiren suçları işlediğiniz zaman bunu aranızda halledin. Hadd cezasını gerektiren bir suç bana ulaşıldığında gerekli cezayı uygulamam farz olur.”²⁴⁸ buyurmuştur.

İslâm hukukunda cezaların konuş gayesi insanlara ceza vermek değil, insanları suç işlemekten alıkoymak ve topluma zarar veren durumları kaldırmadaktır. Hz. Peygamber her fırsatta, işlenen suçların ifşa edilmeyip örtülmemesini tavsiye ederdi. Zina eden bir kimseyi haber verene Hz. Peygamber: “Eğer onu elbisenle örtseydin senin için daha hayırlı olurdu.”²⁴⁹ demiştir.

3.2.2. Had Suçlarının Çeşitleri

Sarhoşluk halinde Hadd cezasını gerektiren suçları işleyen kişilerin cezai ehliyetlerinin olup olmadığı tartışılmıştır bu had cezalarını şöyle sıralayabiliriz:

3.2.2.1. Hırsızlık: Arapçada sirkat denilen hırsızlık lügatte ve örfte: Başkasını malını gizli alma, çalma anlamındadır.²⁵⁰ Kur’an’da hırsızlık yapanlar için şu hüküm yer almaktadır: “Erkek hırsızla kadın hırsızın, yaptıklarına karşılık ve Allah’tan bir azap olmak üzere, (sağ) ellerini kesin, Allah, mutlak galiptir, yegane hüküm ve hikmet sahibidir.”²⁵¹ Hırsızlığın cezası, bu suçu ilk defa işleyen kimse için sağ elinin bilekten kesilmesidir. İkinci defa hırsızlık yapan kimsenin sol ayağın topuktan kesilir. Yine hırsızlık yaparsa, Hanefilere göre, istihsanen artık kesme fiiline devam edilmez. Ancak tövbe edinceye kadar hapsedilir ve

²⁴⁷ Ebu Davud, *Hudud* ,1

²⁴⁸ Ebu Davud, *Hudud* ,1

²⁴⁹ Malik b. Enes, *el- Muvatta*, Daru’l-ihyai’l-Kutubi’l-Arabiyye, Kahire 1951, c. II, 821.

²⁵⁰ Bardakoğlu, Ali, *Hırsızlık*, DİA. İstanbul 1998, XVII, 384-396

²⁵¹ Maide 5/ 38.

kendisine ta'zir cezası uygulanır. Üçüncü defa hırsızlık yapan sol elinin, dördüncü defa hırsızlık yapan sağ ayağının kesilip kesilmeyeceği konusunda İslâm hukukçuları ihtilaf etmişlerdir. Şafilere göre ise ilk defa hırsızlık yapan sağ eli, ikinci defa hırsızlık yapan sol ayağı, üçüncü defa hırsızlık yapan sol eli, dördüncü defa hırsızlık yapanın sağ ayağı kesilir. Zahirilere göre ise ilk defa hırsızlık yapanın sadece bir eli, ikinci defanın hırsızlık yapanında diğer eli kesilir. Zira Kur'an ve Sünnet'te elinin kesilmesi emredilmektedir, ayakların kesilmesinden bahsedilmemektedir. Bu sebeple ayağın kesilmesi kesinlikle caiz değildir. Üçüncü defa hırsızlık yapan ta'zir cezası uygulanır ve halini düzeltinceye kadar hapsedilir.²⁵²

Sarhoş halde iken hırsızlık yapan bir kişi modern hukuka göre hırsızlık kastının tam olamayacağı görüşüne dayanılarak ceza uygulanmaz.²⁵³ Ancak ihtiyari sarhoşluk halindeki insanların umumi kaidelere dayanarak sorumsuz davranmaları ve bu durumda doğacak suistimalleri düşünerek ihtiyari sarhoşluğa mahsus “kanuni sorumluluk” ilkesi kabul edilmiştir.²⁵⁴ İslâm hukukuna gelince mubah yolla gerçekleşen bir sarhoşluk ise modern hukuktaki gibi ceza ehliyeti olmadığından ceza verilmez. Ancak, haram yolla gerçekleşen bir sarhoşluk sonucu yapmışsa ceza verilir bu suçu işlediğini ikrar etse bu durumda mal geri alını hırsızlık cezası verilmez.²⁵⁵

3.2.2.2. Zina Yapmak: Zina fiilini işleyen kimseler için Allah:“(Bekar olup da) zina eden kadınla zina eden erkeğin her birine yüz değnek vurun. Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, bunlara Allah’ın dini hususunda (emirlerini yerine getirmekte) merhametiniz tutmasın. Mü’minlerden bir topluluk da bunların ceza tatbikinde şehit olsun (hazır bulunsun ki, artık böyle bir fenalık işlenmesin).²⁵⁶

Ayetteki hüküm, birbiriyle zina eden bekâr erkek ve kadın hakkındadır. Şöyle buyurmaktadır. “ Benden öğrenin, benden öğrenin. Gerçekten Allah

²⁵² Çalışkan, *age.*, 378.

²⁵³ Alacakaptan, *age.*, 8

²⁵⁴ Erdem, *age.*, 395

²⁵⁵ İbni Abidin, *age.*, 240.

²⁵⁶ Nur 24/ 32.

kadınlara bir çıkar yol halk etti. Bekârla bekâr (zina ederse), yüz celde ve bir sene sürgün, evli ile evliye yüz celdedir.²⁵⁷

Kuran'da geçen ayetlerde, zina eden kimsenin muhsan olup olmaması ayırd edilmeksizin, zina eden erkeğe ve kadına yüz değnek vurulması gerektirdiği gayet açıktır. Ancak bu konuda Hz. Ömer'den şöyle bir rivayet vardır: “Şüphesiz ki Allah Muhammed'i hak şeriatla göndermiş ve O'na Kitab'ı indirmiştir. Allah'ın O'na indirdikleri arasında recm ayeti de vardı. Biz onu okumuş, bellemiş ve anlamışızdır. Resulullah (a.s) recm yapmış, O'ndan sonra biz de yapmışızdır. Yalnız ben, insanların üzerinden uzun zaman geçerse biri çıkıp da: “Biz recmi Allah'ın kitabında bulamıyoruz, diyerek Allah'ın indirdiği farizayı terk etmeleri sebebiyle delalet düşeceklerinden korkarım. Gerçekten zina eden erkek ve kadınlara muhsan olmak ve delil getirmek veya gebelik, yahut itiraf, vuku bulmak şartıyla recm Allah'ın kitabında mevcut olan bir haktır.”²⁵⁸ Hz. Ömer'in bahsettiği ayet şöyledir: “İhtiyar erkekler ihtiyar kadınlara zina ederse, onları Allah'ın tarafından bir tenkil olmak üzere mutlaka recm edin. Allah aziz ve hakimdir.” Hatta Hz. Ömer'in, “halkın, Ömer, Allah'ın kitabına ilavede bulunduğu diyeceğinden korkmasam bu ayeti elimle yazardım.” dediği rivayet edilir.²⁵⁹

Zina yapmak modern hukukta suç sayılmaz ve herhangi bir cezada gerekmez. İslâm hukukunda ise, herhangi bir baskı altında kalmadan bilinçli bir şekilde içki içip sarhoş olmuşsa bu tür sarhoşluk ceza ehliyetini kaldırmaz²⁶⁰ ve dolayısıyla bu şekil sarhoş olan kişi zina yapsa osuçun cezası ile cezalandırılır.

3.2.2.3. Şarap İçme ve Sarhoşluk: İçki ile ilgili ilk ayet, Mekke'de nazil olmuştur: “Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden da içki ve güzel bir rızık güzel edirsiniz. Muhakkak ki bunda akli olup düşünen bir topluluk için (Allah'ın kudretine delalet eden) bir alamet vardır.”²⁶¹ İkinci olarak nazil olan ayet ise, “(Ey Resulüm), sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: Onlarda he büyük günah, hem de insanlar için bazı (ufak tefek) faydalar vardır. Fakat günahları

²⁵⁷ Ebu Davud, *Hudud*, 23.

²⁵⁸ İbn Mace, Ebu Abdullah b. Yezid, (öl. 273/886), *Sünen İbni Mace*, Darul- İhya, Kahire, ty., *Hudud*, 9.

²⁵⁹ Çalışkan, *age.*, 380.

²⁶⁰ İbn. Kudame, *age.*, 255

²⁶¹ Nahl 16/ 67.

faydalarından daha büyüktür²⁶² şeklindedir. Daha sonra ise şu ayet nazil olmuştur: “Ey iman edenler! Siz sarhoşken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de cünüp iken -yolcu olmanız müstesna- gusül yapmadıkça namaza yaklaşmayın.”²⁶³ En son nazil olan ayette ise şöyle denilmektedir: “Ey iman edenler. Şarap (içki içmek), kumar oynamak, ibadet için, dikilen putlar, (cahillik devrinde kullanılan) fal okları hep şeytanın işinden birer şeydir. Onun için bunlardan sakının ki, kurtulasınız. Muhakkak şeytan, şarapta ve kumarda aranızda düşmanlık ve kin düşürmek; sizi Allah’ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık siz, bunlardan sakınmaz mısınız?”²⁶⁴

Ayetlerden de anlaşılacağı gibi, içki içmek birdenbire yasaklanmamış, tedrici olarak haram kılınmıştır.

Enes b. Malik’ten rivayet edilen bir hadiste, Hz. Peygamber’in şarap içen kimseye hurma dalı ve ayakkabı ile vurduğu, Hz. Ebubekir’in kırk değnek, Hz. Ömer’in sahabelerle istişare etikten sonra hadd cezalarının en hafifi olan seksen değnek vurduğu rivayet etmektedir. Buna göre şarap içme ve sarhoşluğun cezası, hür kimseler için seksen değnek, köleler içinse, kırk değnektir.²⁶⁵

Sarhoş olan kimse içki içtiğini ikrar etse, ona ceza verilmez. Çünkü sarhoş olan kimsenin yalan söyleme ihtimali daha çoktur. İçki içme cezası Allah’ın halis hakkı olduğundan ceza verilmemesi için yol aranır. Dolayısıyla sarhoşun ikinci kez cezalandırılması uygun düşmez.²⁶⁶

İçki içmek modern hukukta yasak olmadığı için ayık iken ya da sarhoşken içilmesi hüküm bakımından bir farklılık arz etmez. İslâm hukukunda ise içki mutlak olarak yasaklanmıştır. Ancak, sarhoşluk halinde içilmesinde herhangi bir cezai hükümlülük gerekmez. Çünkü fakihlerin çoğunluğu sarhoşluk sonucu fiili bir suça sebep olmayan durumlar ceza ehliyetini oluşturmaz. Bu nedenlerle ceza verilmez.²⁶⁷

²⁶² Bakara 1/ 219.

²⁶³ Nisa 4/ 43.

²⁶⁴ Maide 5/ 90,91

²⁶⁵ Safak, *age.*, 157

²⁶⁶ Merginânî, *age.*, 238.

²⁶⁷ İbn Abidin, *age.*, 240; Erem *age.*, 291-292.

3.2.2.4. Kazf (İftira): Kazf, lügate atmak anlamına gelmektedir. Istilahta ise, ayıplamak ve şetm maksadıyla bir kimseye zina isnat etmek anlamında kullanılmaktadır.²⁶⁸ İtham da bulunan kimseye kazif, itham edilene makzuf denilir.²⁶⁹ Bir kimseye zina isnat ederek iftirada bulunmanın cezası, Kuran’da belirtilmiştir: “İffetli Müslüman kadınlara zina iftira eden, sonra (bunu isbat için) dört sabit getiremeyenler (var ya) işte bunlara seksen değnek vurun. (Hiç bir şey hakkında) bunların şahitliklerini ebediyen kabul etmeyin. Bunlar asıl fasıklardır.”²⁷⁰

Bir kimse zina isnadı yapmak sözlü bir tasarruftur. Bu nedenle İslâm hukukunun cezaya ön gördüğü haram yolla sarhoşluğun sözlü tasarruflarda herhangi bir ceza gerektirmeyeceği hâkim olan görüştür. Ancak manevi boyutta kazfın suç unsuru barındırdığı bazı hadis rivayetlerine dayandırılır. Örneğin Hz. Peygamberin, insanı helak edecek olan yedi suç ve gûnahtan birinin, iffetli bir kadına zina ithamı olduğunu söylediği rivayetidir.²⁷¹ Sarhoş olan kimse içki içtiğini ikrar da etse, Allah’ın halis hakkı olduğundan ona ceza verilmemesi için yol aranır. Keyfi sarhoş olan kişinin sözlü tasarruflarından sorumlu tutulup tutulmayacağı tartışma konusu olsada kul hakkının ihlal edilmediği konularda sarhoşun yalan söyleyebileceği ihtimaline dayanarak herhangi bir ceza verilmez. Ancak kul hakkının ihlal edildiği hususlarda kişilerin masuniyet hakları gözetilmediğinden dolayı ceza verilir.²⁷² Temiz bir kadına yapılan iftira kişilik haklarını ihlal ettiğinden işlediği suçun cezası ile cezalandırılır.²⁷³

Kendisinden dönülmesi muhtemel ikrarlarına gelince, sarhoşun, herhangi bir konuda sebatı ve istikrarı yoktur. Dolayısıyla, onun bu hali ikrarından dönme gibi telakki edilmiş ve bu konulardaki ikrarları geçerli sayılmamıştır. Üstelik sarhoşun, kendine karşı yalan söyleme şüphesi de vardır. Böyle bir şüphede sırf Allah hakkı olan hadlerin uygulanmamasının bir sebebi olarak kabul edilir. Ancak

²⁶⁸ Bilmen, *age.*, III. 18.

²⁶⁹ Aktan, Hamza, “Kazf”, *DİA.*, İstanbul, 2000, XXV, 148

²⁷⁰ Nur, 24/ 4

²⁷¹ Buhari, *Hudud*, 44-45.

²⁷² Zeydan, *el-Veciz*, 129

²⁷³ Merginânî, *age.*, 238.

iftira kişilik haklarının ihlali noktasında farklı bir özellik taşır bu nedenle zina isnadı konusunda yaptığı ikrarlar geçerli sayılmıştır.²⁷⁴

3.2.2.5. İrtidat (İslâm Dininden Çıkma): İslâm dininden çıkan kimse için Hz. Peygamber, “*Dinini değiştiren kimseyi öldürünüz.*”²⁷⁵ buyurmuştur.

Bu suça verilen ceza iki temele dayanır: Birincisi: Müslüman mükellefin yapması gereken işleri ihlal etmesi. İkincisi: Bu cürmün zarar ve fenalığından cemiyeti koruyup, o kötülükleri kaldırmaktır. Zira insan Müslüman olmakla leh ve aleyhine olan hükümleri kabul etmiş, onları benimsemiş sayılır eğer mükellefiyetlerini yerine getirmezse sözünde durmadığından ötürü kendisine ceza verilir. Ayrıca İslam dan dönmek, bunu alenen söylemek, Müslümanların inançlarıyla alay etmek, şüpheler, karışıklıklar meydana getirmektir ki , islamın temeli, devam ve gayesi olan devletin tehlikeye düşmesi cemiyetin zarar görmesi demektir.²⁷⁶

Bu gerekçelere dayanarak islâm dininden çıkan kimseye ölüm cezası, verilmiştir. Ancak irtidat eden kadın ise, İslâm’ı tekrar kabul edinceye kadar İslâm’ı kabul etmemeye devam ettiği takdirde ölünceye kadar hapsedilir.²⁷⁷

İrtidat sözlü bir tasarruf olduğundan bunu yapan kişinin sarhoşluğun etkisiyle, bilinç eksikliği veya akıl maluliyeti nedeniyle gerçekleştirdiğinde herhangi bir ceza yaptırımını gerekmez. Sarhoş için itikat da yoktur, itikadı hafife alma da yoktur. Çünkü bunlar idrakin eserleridir. Eğer sarhoş, gerçekten manasını bilerek söylemişse kafir olur. Gerçek manasını kastetmeyerek söylese kafir olmaz.²⁷⁸

Şari’, sarhoşu dinin fer’i meselelerinde sorumlu tutmuştur, ama dinin asıl sayılan itikat konularında mesul tutmamıştır. Bunun delili, “Sarhoşken namaza yaklaşmayın”²⁷⁹ ayetinin nüzul sebebini gösteren Abdurrahman bin Avf’ın hadisidir. Bu hadise göre, sarhoş olduğu halde namaz kıldırırken Kafirun Suresi’ndeki: “Sizin taptıklarınıza ben tapmam” ayetini: “sizin taptıklarınıza ben

²⁷⁴ İbn Abidin, *age*, 240.

²⁷⁵ Ebu Davud, *Hudud*, 1

²⁷⁶ Zeydan, *Medhal*, 45

²⁷⁷ Çalışkan, *age.*, 382

²⁷⁸ İbn Abidin, *age.*, 241.

²⁷⁹ Nisa.4/ 43

taparım” şeklinde okuyan Müslüman’ın küfrüne hükmetmemiştir. Halbuki bu küfrü gerektiren bir durumdur. Üstelik onların sarhoşluğu hiçbir şeyi idrak etmeyecek seviyede değildir. Zira onlar, namaz vakti geldiğini idrak etmiş ve kalkıp namaza durmuşlardır bu da gösteriyor ki Şari’in aslı olan itikat konusunda sarhoşa acıdığı halde fer’i meselelerinde kendisini cezalandırmıştır. Bundan dolayıdır ki biz Hanefiler, sarhoşken Müslüman olan bir kâfirin Müslümanlığını sahih kabul etmişizdir.²⁸⁰

Sarhoşun irtidadı (İslâm’dan dönmesi) istihsanen geçerli sayılmamıştır. Çünkü İslâm’dan dönmeye esas, itikadın değişmesidir. Buda kasıtsız meydana gelmez. Sarhoşun kastının olmadığı ise açıktır.

Gayr-i ciddi olarak dinden dönen kimsenin de kastı yoktur. Böyle olmasına rağmen onun irtidadı geçerli sayılıyor. Halbuki kastı bulunmadığına göre onun dinden dönmesi de geçerli sayılmalı denemez. Çünkü gayr-i ciddi olarak dinden dönmek, dini istihfaf (küçümseme)dir. Dini hafife almak ise küfrü gerektirir. Sarhoşun dinden dönmesini de dinle alay kabilinden sayamayız. Zira akli başında olmayan biri her hangi bir şeyle alay etmekle vasıflandırılmaz.²⁸¹

3.2.2.6. İsyân Etme (Bağy): Haksız yere devlet başkanına karşı gelmek ve isyan etmek de İslâm hukukunda yasaklanmıştır. Sözlükte, haktan ayrılmak, zulmetmek ve haddi aşmak anlamlarında kullanılır. Bağy suçunun teşekkülü ve ona uygulanacak ceza konusunda “mü’minlerden iki gurup birbiriyle vuruşırken, aralarını bulup barıştırsın. İçlerinden biri ötekine saldırırsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Vazgeçerse artık aralarını adaletle düzeltin”²⁸² ayetinden yola çıkarak yorumlar yapılmıştır. İsyân fiilinin cezası ölüm olup isyan eden kimseleri malları müsaade edilir.

Devlete karşı silahlı ayaklanmanın bağy suçu oluşturması için lazım gelen şartlar konusunda farklı görüşler mevcuttur. Genel kanaate göre bağy suçunun birinci unsuru, isyanın meşru bir devlet başkanına veya devle düzenine karşı

²⁸⁰ Koçak, *age.*, 113

²⁸¹ Haydar Efendi, *age.*, 500; Zeydan *age.*, 131.

²⁸² Hucurat, 49/9

yapılmış olmasıdır. İkinci unsuru isyanda kuvvet kullanılmasıdır. Bu maksatları taşımayan karşı çıkmalar isyan suçu oluşturmaz.²⁸³

Sarhoş halde iken yapılan isyan irtidaddan farklı olarak hem sözlü hem fiili bir tasarruftur. Fiile dönüşmeyen isyan suçu, kuvvet kullanılmaması nedeniyle isyan sayılmaz. Sarhoş halindeki isyanda ceza ehliyeti eksikliğinden ve sözlü tasarruf olmasından dolayı ceza gerektirmez. Hz. Ali'nin Nehrevan'da kendisinden ayrılıp müstakil bir gurup oluşturan Hariciler'le isyan edinceye kadar savaşmamıştır.²⁸⁴

3.2.2.7. Yol Kesme (Hırabe): Yol kesicilik, “İslâm diyarında Müslümanların ve zimmilerin mallarını elerinden tegallüben ve mücahereten almak, hayatlarına kastetmek, halkı korkuya düşürmek için birtakım kimselerin veya kuvvet ve satvet sahibi bir şahsın yoları tutmasıdır ki, bu yüzden halk, mürur ve uburdan geçinerek yolar kesilmiş olur”, diye tarif edilmiştir.²⁸⁵ Kuran'da Allah: “Allah'a ve Peygamberine karşı (Müslümanlara karşı) savaşa kalkışanlarla yeryüzünde fesada çalışanların cezası, ancak öldürülmeleri, asılmaları yahut sağ elleriyle sol ayaklarının çapraz olarak kesilmesi veya bulundukları yerden sürgün edilmeleridir. İşte, bu ceza onların dünyadaki rüsvalığıdır. Ahirete ise kendilerine büyük bir azap vardır.”²⁸⁶

Yol kesme fiilini işleyenler durumlarına göre şu cezalara çarptırılırlar

a-Mal almamış, öldürülmemiş, sadece korkutmuşlarsa, tövbe edinceye kadar hapsedilirler.

b-Yalnız mal almış, öldürmemişlerse, sağ elleriyle sol ayakları çapraz olarak kesilir.

c-Sadece öldürülmüş, mal almamışlarsa öldürülürler.

d-Hem mal almış hem de öldürmüşlerse hâkim ya elleri ve ayakların çapraz olarak kesilmesine ve öldürmelerine; veya elerinin veya ayaklarının çaprazlama kesilmesine ve asılmalarına; yahut kesilmeden asılmalarına; yada öldürmelerine hükmeder.²⁸⁷

²⁸³ Şafak, Ali, “Bağy”, *DİA*, İstanbul, 1989, IV, 451.

²⁸⁴ Şafak, *age.*, 451.

²⁸⁵ Bilmen, *age.* II. 17.

²⁸⁶ Maide, 5/ 33

²⁸⁷ Çalışkan, *age.*, 383.

Sarhoş olan kimsenin sarhoşluğu haram yoldan olursa, kişinin mükellefiyetini ortadan kaldırmayıp hakkındaki bütün hükümler geçerli sayılır. Çünkü akli mevcuttur, ancak işlediği günah sebebiyle hitabı anlamamaktadır. Günah hakkında ve hükmün vacip olması hakkında akli bakidir. Akli baki olan kişinin yol kesme suçu, kişilerin ve toplumun huzursuzluğuna ve emniyetin ihlaline sebep olur. Söz konusu fiiller ayık ve bilinçli yapılmış sayılır. Bu takdirde şiddetli cezalarla cezalandırılırlar. Eğer haram yolla sarhoş olmuşsa ölüm dışındaki cezalar tatbik edilir.²⁸⁸

²⁸⁸ İbn Abidin, *age.*, 242.

SONUÇ

Toplumsal bir varlık olan insan sosyal çevreden bağımsız olarak yaşaması düşünülemez, birlikte yaşam süren insanların yapıları gereği toplumda suç dediğimiz bir takım sözlü ve fiili tasarruflarda bulunmaları muhtemeldir. Diğer toplumlarda ve dinlerde olduğu gibi İslam dini de suç dediğimiz davranışlara bir takım cezai müeyyideler tayin etmiştir. Bu cezaları koymaktaki maksat intikam almak veya acı çektirmek değil, önleyici ve caydırıcı olmasının yanında, ıslah edici ve eğitici olması amacını da taşımaktadır.

İslam Hukukunda suç fiili irtikap eden kişinin cezaya çarptırılabilmesi için ceza ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Bunun içinde suç fiilini işlerken onun iradesini ve bilincini sakatlayan bir ehliyet arızasının bulunmaması gerekir. Ehliyeti etkileyen faktörlerden biri de sarhoşluktur. Ceza ehliyetini ortadan kaldırıp kaldırmadığı çokça tartışılan sarhoşluğun, yaşam hakkının oluşmasıyla meydana gelen vucub ehliyetini etkilemeyeceği hususunda görüş birliği olmakla beraber, aklın belirleyici olduğu eda ehliyetini hangi durumlarda nasıl etkilediği konusunda önemli ihtilaflar vardır.

Genel kanaate göre mubah yolla sarhoş olan, yani zorlanarak yahut sarhoş edici özelliği bilinmeden alınan bir maddenin etkisiyle gerçekleşen sarhoşluğun, kişinin kendi iradesiyle meydana gelmediğinden, ceza ehliyetini ortadan kaldırdığı konusunda fazla bir ihtilaf yoktur. Bu açıdan iradesi dışına sarhoş olmuş şahıslar suç teşkil eden fiillerinin cezai sonucundan sorumlu tutulmazlar. Ancak maddi zarara sebep olan can ve mallara yönelik fiillerinden dolayı tazminle sorumludurlar. Allah hakkı olarak bilinen ibadetleri yapmamaktan dolayı cezaya çarptırılmazlar fakat ayıldıktan sonra kaza etmekle yükümlüdürler.

Yasak yolla, yani sarhoşluk verdiği bilinen haram bir içkiyi mazereti olmadan kullanmak suretiyle meydana gelen sarhoşlukta durum farklıdır. Bu şekilde gerçekleşen bir sarhoşluk sözlü tasarruflarından olan dinden dönme ve kendisinden dönülmesi mümkün ve muhtemel olan ikrarları dışındaki sözlü ve fiili tasarruflarının hepsinden sorumludur. Çünkü iradesini kötü kullanması kişiyi suç işlemeye mazur kılmayacağından sarhoş olan kişi, yaptığı sözlü ve fiili

tasarruflarının cezai sorumluluğundan kurtulamaz. Dolayısıyla bireyin istek ve iradesi sonucunda meydana gelen sarhoşluk halinde suç işlemesi durumunda, kanunda öngörülen cezadan kurtulamaz. Çünkü Sarhoş hem içki içmekle suç işlemiş hem de başkasını taciz edici fiiliyle suç işlemiştir. Bu durumda, mağdur olan şahsın değil de, her iki halde de suç işlemiş sarhoşun himayeye müstahak görülmesi makul değildir.

Eğer bu şahıs işlemiş olduğu had ve kısas gibi cezayı gerektiren suçlardan mesul tutulmazsa, din kurallarının yıkılmasına, kötülüklerin yaygınlaşmasına sebebiyet vermiş olur. Kaldı ki, bu şahsı normal halde iken cesaret edemediği bir suçu işlemek için içki almış olması da uzak bir ihtimal değildir. Birini öldürmek, zina yahut hırsızlık yapmak isteyen şahıs, içki içip sarhoş olur ve bu suçları işleyebilir. Bu durumda, sarhoşluğu cezai sorumluluğu tahfif edici bir sebep olarak ele almak suç oranlarının artmasına neden olur ki, buda doğru değildir.

KAYNAKLAR

- Akşit, Mustafa Cevat, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, Gaye Vakfı Yayınları, İstanbul ty.
- Aktan, Hamza, Kazf, *DİA*, İstanbul 2000, XXV, 148-149.
- Alacakaptan, Uğur, *Sarhoşluk Halinde İşlenen Suçlarda Cezai Mesuliyet*, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1961.
- Ali Haydar Efendi, *Usul-i Fıkıh Dersleri*, Üç Dal Neşriyat, İstanbul 1966.
- Atmaca, Talip, *İslam Hukukunda Ceza Ehliyeti*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2002.
- Aydın, M. Akif, “Ceza”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 469-482.
- Baktır, Mustafa, *İçki*, *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 358-362.
- Bardakoğlu, Ali, *Ehliyet*, *DİA*, İstanbul 1994, X, 533-539
- Bardakoğlu, Ali, *Hırsızlık*, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 384-396.
- Beroje, Sahip, *Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından İslam İspat Hukuku*, Fecr Yayınları, Ankara 2007.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslâmiyye ve İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınları, İstanbul, 1967.
- Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhari (öl.256/870), *el-Camiu's Sahih*, İstanbul, 1310/1892.
- Çalık, Ethem, *Suç ve Cezaların Şahsileştirilmesi ve Cemiyet Tipi Münasebeti Üzerine Bir İnceleme*, MEB. Yayınları, İstanbul 1996.
- Çalışkan, İbrahim, “İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları” *AÜ İ F Dergisi*, C XXXI,
- Dağcı, Şamil, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, D.İ.B.Y., Ankara 1999.
- Dağcı, Şamil, “İslâm Ceza Hukukunda İrade-Suç İlişkisinin Cezaya Etkisi” *Marife Dergisi*, Yıl 3, Sy. 1, Konya 2003
- Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Acar Matbaası, İstanbul ty.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es- Sicistani, (öl.275/888), *Sunen*, Darul Fikr, yy., ty.

- Ebu Yusuf, Yakup b. İbrahim, (öl. 182/798) *Ktabu'l-Harac*, (çev. Muhammed Ataulah), Akçağ yayınları, İstanbul 1982.
- Erem, Faruk, *Türk Ceza Hukuku*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1960.
- Hallaf, Abdulvehhab, *İslâm Hukuk Felsefesi*, (Çev: Hüseyin Atay), A.Ünv. Basımevi, Ankara 1985.
- Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lügatı*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1945.
- İbn Abidin, Muhammed Emin, (öl.1252/1836), *Reddu'l-Muhtar ala-Dürri'l-Muhtar*, (çev: Ahmed Davudoğlu), Şamil Yayınevi, İstanbul 1983.
- İbn Kudame, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmet, (öl.630/1233), *el-Muğni*, Darü'l-Kutubi'l-Arabi, Beyrut 1972.
- İbn Mace, Ebu Abdullah b. Yezid, (öl. 273/886), *Sünen*, Darul- İhya, Kahire, ty.
- İbn Nüceym, Zeynel Abidin b. İbrahim, (öl.970/1562), *el-Eşbah ve'n-Nezair*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1998.
- İbrahim Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, (Terc.Mustafa Uysal), Yy. 1976.
- Kal'acî, Muhammed Revvas, *el-Mevsuetü'l-Fıkhiyyetü'l-İslâmiyye*, Beyrut 2000.
- Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 1999.
- Koçak, Muhsin, "Ehliyet Te'sir Açısından Sarhoşluk", O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.5, Samsun 1991.
- Malik b. Enes, (öl.179/795), *el- Muvatta*, Daru'l-İhyai'l-Kutubi'l-Arabiyye, Kahire 1951.
- Mehmet Vehbi, *Ahkam-ı Kur anıye*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1979.
- Merginânî, Burhanüddin Ebu Bekir, (öl.592/1196), *El-Hidaye*, (Çev. Ahmed Meylânî), Kahraman Yayınları, İstanbul.1986.
- Mevsili, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud, (öl.683/1284), *el-İhtiyar li't-Ta'lili'l-Muhtar*, Çağrı yayınları, İstanbul 1996.
- Müslim, Ebu Hüseyin Müslim b. Haccac, (öl.261/875), *Sahih- i Müslim*, Daru-ş Şa'b, Kahire ty.
- Öner, Hamdi, "Ceza Hukukunda Ehliyet ve Mesuliyet", *Adliye Ceridesi*, Yıl 34, S 11, Ankara 1943.
- Özkeskin, Müge, *TCK'da Saldırgan Sarhoşluk Suçu*, Yüksek lisans tezi, *Danışman: Prof Dr. Timur DEMİRBAŞ*, İzmir 2003.
- Öztürk, Bahri - Erdem, Mustafa R, *Ceza Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.

- Sadru's-şeri'a, Ubeydullah bin Mes'ud, *et-Tavdih*, Matbaa el-Hac Muharrem Efendi El-Bosnevi, yy.1304.
- Schacht Joseph, *İslam Hukukuna Giriş*, Çev. Mehmet DAĞ,-Abdulkadir ŞENER, Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları. Ankara 1977.
- Serahsi, Ebu Bekr Muhammed, b. Ahmet, (öl.490/1097), *el-Mebsut*, Darü'l-Marife, Beyrut ty.
- Şafak, Ali, *Mezhepler Arası Mukayeseli İslâm Ceza Hukuku*, İslâmî İlimler Fakültesi Yayınları, Erzurum 1977.
- Şafak, Ali, "Bağy", *DİA*, İstanbul, 1989, IV, 451-452.
- Şensoy, Naci, "Eski Devirlerde ve İslâm'da Yaşın Cezai Mesuliyet Üzerindeki Tesiri", *İ.Ü.H.F. Mecmuası*, C XIII, S 2, yy.1947,
- Türk Ceza Kanunu, m. 571/1
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, (öl.279/892), *el-Camiu's-Sahih*, Matbaatu Mustafa El-Bab El-Halebi, Kahire 1975.
- Udeh, Abdulkadir, *et-Teşrîü'l-Cinai'l-İslâmi*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1994.
- Zeydan, Abdulkerim, *İslâm Hukukuna Giriş*, (Çev: Ali Şafak), Kayıhan Yayınları, İstanbul 1995.
- Zeydan Abdulkerim, *el-Veciz fî-Usuli'l-Fıkıh*, Bağdat 1997.
- Zeydan, Abdulkerim, *el-Medhal*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2002.
- Zuhayli, Vehbe, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, (Çev: Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-Fehmi Ulus-Abdurrahman Ural-Yunus Y. Yıldız- Nurettin Yıldız), Feza Yayıncılık, İstanbul 1999.

İslâm Hukukunda Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi

Sadık TANYILDIZ

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Sahip BEROJE

VI+72

2007

ÖZET

“İslâm Hukukunda Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi” başlıklı tezimiz, Önsöz, üç bölüm, Sonuç ve Kaynakça kısımlarından oluşmaktadır.

Önsözde çalışmanın amacı belirtilerek, tezde işlenen konuların genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

Birinci Bölüm’de Suç ve Ceza Kavramları, Cezanın Amacı ve Suçun Unsurlarına yer verilmiştir.

İkinci Bölümde Sarhoşluğun Tanımı, Sarhoşluk Veren Maddeler, Sarhoşluk Veren Maddelerin Dini Hükümü ve Ehliyet Kavramı’na değinildikten sonra Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi Nazariyesi ele alınmıştır.

Üçüncü Bölümde Kısas ve Diyet Suçlarında Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi ve Had Cezaları Açısından Sarhoşluğun Ceza Ehliyetine Etkisi değerlendirildikten sonra Had Suçlarının Özellikleri ve Çeşitleri incelenmiştir.

Sonuçta, ayrıntıları işlenen bölümlerin genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve düşüncelerimiz belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Sarhoşluk, Ceza Ehliyeti

The Effect Of Drunkenness On culpability In Islamic Law.

Sadık TANYILDIZ

Basic İslam science Basic Science Branc

Sahip BEROJE

VII + 71

2007

ABSTARCT

The work titled “*The Effect Of Drunkenness On culpability In Islamic Law*” is composed of parts as preface, three chapters, conclusion and bibliography.

In the preface, aim of the work is explained and general evaluations of the subjects searched in the work are given.

In the first chapter, concepts of crime and punishment, purpose of punishment and elements of crime are evaluated.

In the second chapter, after giving description of drunkenness, intoxicant products, religious decision on intoxicant products and criminal discretion concept, The Theory of Impact of Drunkenness to Criminal Discretion is evaluated.

In the third chapter, after evaluating impacts of drunkenness to criminal discretion in retaliation and blood money crimes and in *had* crimes, peculiarities and kinds of *had* crimes are examined.

In the conclusion, a general evaluation of detailed chapters and our thoughts are given.

Key words: Islamic Law, Drunkenness, Criminal Discretion.